

بررسی تطبیقی - میان‌رشته‌ای چاپ و تولید کتاب‌های داستانی سیمین دانشور و بلقیس سلیمانی

فرشته رستمی^۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۱۲/۰۹

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۰۵/۰۵

چکیده

مطالعات میان‌رشته‌ای گواه آن است که گرایش‌های گوناگون علوم انسانی در پیوند با هم هستند و بازدهی یکدیگر را افزایش می‌دهند. بررسی تطبیقی - میان‌رشته‌ای به خوانش متون ادبی در پیوند با دیگر زمینه‌هایی که چندان ادبی نیستند، همانند «صنعت چاپ» و «نشر» کتاب می‌پردازد. این جستار تولید محصولات فرهنگی و شگردهای طراحی برای فروش بهتر آنها را بررسی می‌کند. «پیرامنتیت» از دیدگاه ژرار ژنت چارچوب نظری تحقیق است و این پژوهش سرآن دارد تا پیرامتن «درونی» و «بیرونی» را در کتاب‌های داستانی سیمین دانشور و بلقیس سلیمانی ارزیابی نماید. بنابراین، این مقاله، نخست به تعریف بررسی تطبیقی - میان‌رشته‌ای پرداخته، سپس پیرامتن‌های درونی و بیرونی را در کتاب‌های داستان این نویسندگان جست‌وجو می‌کند. گردآوری داده‌ها کتابخانه‌ای است؛ اما در بخش‌هایی از روش مصاحبه با دست‌اندرکاران نشر استفاده شده است؛ داده‌ها به روش (توصیفی - تحلیلی) بررسی شده‌اند. بررسی‌ها نشان می‌دهد که ویژگی‌هایی در ظاهر کتاب وجود دارند که بر خریدار تأثیر می‌گذارند. راهکارهای جلب خریدار در رازنای زمان دگرگون شده‌اند که بانی آن ساختارهای فرهنگی، استراتژی‌های تبلیغی و نوشته‌های منتقدان است. این دگرگونی در ظاهر کتاب‌ها برای داستان‌های سلیمانی که شهرت کمتری در مقایسه با دانشور داشته، دامنه گسترده‌تری پیدا کرده و ناشران توانسته‌اند بازار بهتری را برای آثار او بیافرینند.

کلیدواژه: میان‌رشته‌ای، تطبیقی، پیرامنتیت، ژرار ژنت، دانشور، سلیمانی.

۱. مربی ادبیات فارسی، دانشگاه جامع علمی کاربردی اراک.

امروزه روز، اندیشمندان رشته‌های گوناگون دانشگاهی و غیردانشگاهی در پی شکستن بندوبست‌های چارچوب‌پذیری علوم برآمده‌اند. ایشان هدف از این درهم و برهم‌آمیزی را گسترش پهنه فکری و عملی دانش بشری دانسته‌اند؛ آن اندازه که می‌توان ردپای فلسفه در ادبیات، یا جامعه‌شناسی در پزشکی را دید؛ هر از گاهی نیز هم‌زیستی فلسفه و معماری، درخشش بیشتر برای هر دو به ارمغان آورده است. البته بسیار بیش از آنچه که آورده شد، می‌توان نمونه‌هایی از این دست را جست‌وجو کرد و یافت. کندوکاو در رشته‌های گوناگون، می‌تواند ساختارهای سیاسی-اجتماعی آنها را بنمایاند و زمینه‌ای برای فهم فرهنگی بیش‌تر را به وجود آورد؛ زیرا دروام‌گیری از رشته‌های گوناگون، شیوه‌های ایشان در هم‌سویی و کارایی با مردم يك جامعه، نمودار می‌گردد که ثمره آن، داشتن جامعه‌ای با فهم فرهنگی بالاتر و ژرف‌تر است.

هم‌آمیزی رشته‌های گوناگون علوم انسانی گواه آن است که آنها در پیوند با هم و یاریگر هم هستند و بازدهی یکدیگر را افزایش می‌دهند. ادبیات و هنر، جامعه‌شناسی، علوم تربیتی، روانشناسی و یا فلسفه از یکدیگر اثرستان و برهم اثرگذارند. مطالعات میان‌رشته‌ای^۱ ساختاری بارور شده از رشته‌های گوناگون دارد که فهم و گستره درک بیشتری را برای رشته‌های دیگر رقم می‌زند.

مطالعات میان‌رشته‌ای بندوبست میان رشته‌ها نیست بلکه با ارزش‌ترین کارکرد آن در شکوفایی آفرینش‌های خلاقانه است. از سوی دیگر دانش میان‌رشته‌ای در پاسخ به نیازهای انسان مدرن شکل می‌گیرد؛ بنابراین نوآوری نیز از بایسته‌های آن است، که گاه خود، رشته‌ها و گرایش‌های جدیدی را نیز پی‌ریزی کرده است. اهمیت مطالعات میان‌رشته‌ای در خلاقیت، نوآوری، پویایی و ظهور زبان تازه است که از نخستین پایه‌های آن به شمار آمده و تأثیر آن را می‌توان در کارسازی بیشتر برای رشته‌های علوم انسانی دید.

برپایه بررسی‌های ابتدایی پنداشته می‌شود یکی از ملزومات پایه‌ای تبدیل شدن متن به اثر، زمینه‌سازی‌های پیرامنتی است که به شکل‌های گوناگونی مانند طراحی در ظاهر کتاب، مصاحبه‌های مربوط به معرفی کتاب یا نقد منتقدان... انجام می‌گیرد. این زمینه‌سازی‌ها بستری می‌شود که خریدار اثر، به عنوان یکی از عوامل بنیادی در نشر و گسترش اثر در جامعه، به فراهم آوردن محصول فرهنگی گرایش یابد و از کتاب استفاده کند. آنها «مراحلی که متن

طی می‌کند تا قالب کتاب را پذیرا شود» را بررسی می‌کنند تا آن جایی که خواننده خریدار آن کتاب گردد. پژوهش ژنت بر «روند تجاری کتاب» است» (آلن، ۲۰۰۱: ۱۰۴).

مبنای این پژوهش، بررسی پیرامنتیت ژنت در داستان‌های دانشور و سلیمانی است که با توجه به بررسی‌های تطبیقی - میان‌رشته‌ای انجام گرفته است. این جستار راهکارهایی که در تولید و معرفی کتاب داستان وجود دارد که می‌تواند برانگیزاننده جذب خواننده باشد را جست‌وجو می‌نماید. بنابراین از سویی به تطبیق کتاب‌های داستان دانشور و سلیمانی می‌پردازد و از سویی دیگر، به سنجش چاپ این کتاب‌ها به عنوان محصول فرهنگی، که خریدار خواننده را به خرید کتاب سوق می‌دهد، پرداخته است. گردآوری داده‌ها به پشتیبانی فن کتابخانه‌ای و فیش‌برداری انجام شده و در بخش‌های زیادی نیاز به گفت‌وگو و مصاحبه با دست‌اندرکاران صنعت نشر بوده است که آن نیز یاری‌رسان این نوشتار گشته است. هم‌چنین اطلاعات جمع‌آوری شده با روش «توصیفی - تحلیلی» سنجیده شده‌اند. جستار پیش‌رو خواهان پاسخ به پرسش‌های زیر است:

۱. زمینه‌سازی پیرامنتی چه تأثیری در تبدیل شدن متون به آثار قابل فروش دارد؟

۲. در آثار سیمین دانشور و بلقیس سلیمانی از چه عوامل پیرامنتی بهره برده شده است؟

نخستین فرض این نوشتار بر این نکته تأکید دارد که استفاده از عوامل و تمهیدات پیرامنتی در تبدیل شدن یک متن به یک اثر - کالای قابل ارائه در جامعه اجتناب‌ناپذیر است. این عوامل و تمهیدات به شیوه‌های گوناگونی قابل دسترسی و اجرا هستند و در هر اثری به مقدار و شیوه معینی بکار گرفته شده‌اند. از این روی فرض دیگر این نوشتار بر این مبنای استوار است که در آثار سیمین دانشور و بلقیس سلیمانی به شیوه‌های مختلفی از این جنبه‌ها استفاده شده است و به نظر می‌رسد که بر اساس نیازهای بازار کتاب و اجتماع در آثار سلیمانی از تمهیدات به‌روزتری در جهت جلب نظر مشتریان استفاده شده است.

مطالعات میان‌رشته‌ای و گسترش مرزهای متن

مطالعات میان‌رشته‌ای، چندرشته‌ای، پسا‌رشته‌ای هر کدام از گونه‌های این مطالعات شمرده می‌شوند که برخی از آنها پرکاربردتر بوده‌اند. آنها می‌توانند کارکردهای رشته‌های تخصصی را افزایش بخشند. هم‌چنین با آگاهی چندسویه از رشته‌های گوناگون، هم‌اندیشی، هم‌بستگی و هم‌زیستی میان دانش‌های نو و کهن برقرار ساخت. دانش‌هایی که در گذر

زمان، آزمون‌های چندی را پس پشت گذاشته‌اند. از این رودست‌آورد این رویکرد، شناخت بهتر از دشواری‌ها و پیچیدگی‌های زندگی نوین و بهبود آن است.

از آنجا که «در مطالعات میان‌رشته‌ای هم‌زمان با چند رشته در قلمروهای متفاوت روبه‌رو هستیم» (اکبری نوری، ۱۳۹۳: ۱۰) می‌توان ادبیات تطبیقی را مطالعه‌ای میان‌رشته‌ای دانست. این جمله، شرطی است و لذا قابلیت یک پاراگراف مستقل را ندارد و اگر ادبیات را تنها در چنبره نگاه سنتی ارزیابی نماییم، چیزی جز دانشی سترون و مفلوک به دست نخواهیم آورد، دگرگونی در نگاه و شعور ادبی در وام‌گیری از دیگر گرایش‌های علوم انسانی، بسیار پر بارتر خواهد بود. ادبیات تطبیقی^۱ پیوندی به سامان میان نگرش‌های چندگانه علوم انسانی و پاسخ به نیاز هم‌اندیشی نوین است.

از آنجا که «تصور دیگران از ما، بخشی از هویت ماست که با شناخت آن می‌توانیم به شناخت کامل‌تری از خودمان برسیم و شناخت خود در آینه دیگری [می‌تواند کاوشی] در ادبیات تطبیقی باشد» (انوشیروانی، ۱۳۸۹: ب: ۱۶) ادبیات تطبیقی را می‌توان «خوانش محصولات یک فرهنگ از منظر نظریه‌هایی با خاستگاه غیر بومی» شمرد (انوشیروانی، ۱۳۸۶: ب: ۱۶) و آن را «رشته‌ای بین‌زبانی، بین‌فرهنگی و بین‌رشته‌ای» دانست (انوشیروانی، ۱۳۸۹: الف: ۳). «در واقع در تعریف ادبیات تطبیقی یا مرزهای زبانی - فرهنگی - ملی مورد تأکید قرار می‌گیرند یا مرزهای موجود بین رشته‌های دانشگاهی» (ذکاوت، ۱۳۹۱: ۱۰۷).

هنری رماک بر این باور است که:

ادبیات تطبیقی، مطالعه ادبیات است در گستره‌ای فراتر از یک کشور خاص. به باور او ادبیات تطبیقی، بررسی رابطه‌ای است که بین ادبیات از یک سو و دیگر زمینه‌های دانش بشری از سوی دیگر وجود دارد. زمینه‌هایی مانند هنر، فلسفه، علوم اجتماعی، علوم پایه و مذهب. این بررسی، مقایسه یک ادبیات است با ادبیات دیگر و دیگران؛ [هم چنین] مقایسه ادبیات است با دیگر زمینه‌هایی که انسان در آن‌ها به بیان خویش می‌پردازد (۱۹۷۱: ۵۷-۱).

اولد-ریچ در تعریفی از ادبیات تطبیقی می‌گوید: «در این رشته، هرگونه پدیده ادبی در ارتباط با سایر رشته‌ها قابل مطالعه است» (۱۹۶۹: ۱-۶).

کنشگران میان‌رشته‌ای از هم‌بستگی میان رشته‌های گوناگون علوم، سازوکار می‌یابند؛

بنابراین ادبیات تطبیقی نیز دانشی میان‌رشته‌ای شمرده شده که دستاورد آن چالش میان شیوه‌های نگرشی چندگانه و شکوفایی باور یا زبان جدید است. به گمان توتوسی:

زمینه مطالعاتی است که در آن نظریات گلچین شده در رشته ادبیات تطبیقی با نظریات برگزیده در مطالعات فرهنگی در هم آمیخته می‌شوند و به مطالعه فرهنگ و محصولات فرهنگی می‌پردازند. این محصولات فرهنگی شامل ادبیات می‌شوند، اما محدود به آن نمی‌گردند و بنا بر این ارتباطات، وسائل ارتباط جمعی، هنر و گستره وسیع‌تری را در بر می‌گیرند. چنین مطالعه‌ای در یک بستر ارتباطی و یک ساختار مرتبط شکل می‌گیرد و با آمیزه‌ای از روش‌ها و دیدگاه‌های گوناگون و میان‌رشته‌ای و در صورت لزوم کار گروهی فرایند خود را تکامل می‌بخشد (۲۰۰۳: ۲۶۰).

او «ادبیات تطبیقی را رویکردی نظام‌مند و تجربی به ادبیات و فرهنگ می‌داند؛ روشی که وام‌دار علوم اجتماعی است و می‌تواند در احیای مطالعات ادبی و پایان دادن به حاشیه‌نشینی فعلی علوم انسانی بسیار مؤثر باشد» (۲۰۰۳: ۵).

توتوسی با درآمیختن دو بخش بررسی فرهنگی و ادبیات تطبیقی به تبیین اصول اولیه این نوع مطالعات پرداخته است. اصل چهارم در مطالعات فرهنگی تطبیقی از نظری مبتنی بر مطالعه متمرکز فرهنگ و دیگر بخش‌های آن است. این اصل در برگزیده ادبیات، هنر، سینما، فرهنگ عامه، صنعت چاپ، تاریخچه کتاب به عنوان یک محصول فرهنگی و زمینه‌های دیگر می‌باشد (۲۰۰۳: ۲۶۰).

پژوهندگان ادبیات در این دوره، برای خواننده سهم بیش‌تری می‌نهند و باوردارند که بسیاری از کنش و واکنش‌های داستانی را خواننده رقم می‌زند. ایشان به وجود خواننده سوت‌و‌کور هیچ اعتقادی ندارند. از این رو در بررسی‌های پیرامنی که بر «صنعت چاپ» توجه ویژه دارد، اموری که ریز و جزئی قلمداد می‌شوند، آن جایگاهی را می‌یابند که می‌توانند سازوکار پذیرش یک «متن» را به عنوان «کتاب» فراهم آورند. اگر چه متن به خودی خود آفرینش جهانی تازه است، اما شکل ظاهری آن به عنوان کتاب به این آفرینش مشروعیت می‌بخشد. آن چنان که توتوسی می‌گوید:

تعریف اساسی ادبیات تطبیقی [جدای از دیدگاه سنتی و تاریخی که به مقایسه متون ادبی در زبان‌ها و فرهنگ‌های مختلف می‌پردازد] مطالعه متون

ادبی در ارتباط با زمینه‌های دیگر علوم است که ادبی محسوب نمی‌شوند. به عنوان مثال جامعه‌شناسی، تاریخ، اقتصاد و صنعت چاپ، تاریخچه کتاب، جغرافی، زیست‌شناسی، پزشکی و هنرهای دیگر (۱۹۹۸: ۳۰).

امروزه هنرنوشتن، اگر فرایند تولید کتاب نادیده گرفته شود، کار بیهوده‌ای است. ناشر، طراح جلد، چاپخانه، ویراستار، ناقد و برگ‌های روزنامه‌هایی که برای نقد یک کتاب به کار گرفته می‌شوند تأثیر به‌سزایی در نام برآوردن کتاب داستان و نویسنده دارند. شاید پندار چیره، نویسنده را کانون تولید کتاب ببیند؛ اما یک متن تا به شکل کتابی در بیاید که خواننده خواهان آن باشد، راهی بس دراز را پیموده است.

پیرامتن، راهی برای تبدیل متن به اثر

گلدمن از سه نوع پژوهش «در عرصه جامعه‌شناسی ادبیات نام می‌برد که یکی از آن‌ها مجموعه‌ای از بررسی‌های جامعه‌شناختی درباره چاپ، پخش و به‌ویژه دریافت یا پذیرش آثار ادبی» است (پوینده، ۱۳۹۲: ۹). او باور دارد که «در آفرینش هنری یک فرد به تنهایی مورد نظر نیست بلکه اثر بیان نوعی آگاهی جمعی است» (پوینده، ۱۳۹۲: ۵۰).

رولان بارت نیز می‌پندارد آنچه نام کتاب را بر خود نهاده است، فرایندی است که نخست تنها متنی ذهنی بوده که در گفتار وجود داشته است و اندک اندک در اثر «متجلی» شده و «عینیت» یافته است. او بر این باور است که متن را نمی‌توان به عنوان یک کالا به کسی ارائه کرد. در واقع، متن باید تبدیل به کالایی قابل مبادله شود تا بتوان بر آن نام «اثر» نهاد. از دیدگاه این پژوهش همین تمهیدات پیرامتنی است که متن را شایسته این دگرگونی می‌کند.

زاویه دید ژنت سوی دیگر دیدگاه بارت را می‌کاود؛ از دیدگاه ژنت کارگزاران زیادی در کارند تا متن به اثر برسد و کوشش ایشان همچنان هست تا آن زمان که خواننده، اثر را دریافت کند. بخشی از این فرایند در بررسی‌های پیرامتنی ژنت در دسترس قرار گرفته است. ژنت، بر روش‌های اثرگذاری متن‌ها برهم، کندوکاو زیادی انجام داده است؛ او باور دارد که «ادبیات مانند هر فعالیت ذهنی دیگری بر قراردادهایی استوار است که از وجودشان خبری ندارد مگر در موارد استثنایی. بنابراین تنها کاری که باید صورت بگیرد آشکار نمودن این قراردادهاست» (ژنت، ۱۳۹۱: ۳۵۸). بنابراین او در الواح بازنوشتنی و آستانه‌ها دیدگاه‌های بینامتنی خود را

۱. فرهنگ واژگان آکسفورد، واژه Palimpsestes را در معنای لوحی دانسته که می‌توان چندین بار روی آن نگاشت که در نوشته‌های بعدی، اثری از نوشته پیشین بر آن باقی می‌ماند.

بیان نموده و می‌کوشد شیوه‌ای به کار گیرد که از روزنه آن بتوان، متون ادبی را چارچوب مند، تأویل نمود و «فهم» بیشتری از آنها به دست آورد. بدین منظور او توانست قراردادهای نشناخته ادبی را آشکار سازد. ارزیابی‌های طولی و عرضی متون، از برجستگی‌های خوانش ژنت است، حال آنکه دیگران تنها به روابط عرضی متون توجه کرده‌اند. از این رو، او بینامتنیت را به پنج سرشاخه بخش نموده است: ترامتنیت^۱، پیرامتنیت^۲، فرامتنیت^۳، سرمتنیت^۴ و بیش‌متنیت^۵. از دیدگاه ژنت، واکاوی هر کدام از آنها اهمیت به سزایی دارد؛ زیرا آنها به زیرساخت‌هایی می‌پردازند که یک متن را پیکر می‌بخشند و چگونگی‌های پیوند یک متن، با متن‌های دیگر را بررسی می‌کنند. از آنجا که «بینامتنیت علی‌رغم تصور اغلب افراد به هیچ وجه بررسی تأثیرگذاری یک متن بر متن دیگر نیست و از عناصر شکل دهنده متن است» (نامور مطلق، ۱۳۸۶: ۸۵) این جستار بنا را بر دست‌رنج ژنت در پیرامتن‌ها نهاده است.

پیرامتن‌ها به «هر آن چیزی که وابسته به متن است می‌پردازند [و به] شکل ارائه متن در پیکر کتاب با ویژگی‌هایش» توجه دارند (ساختار و تأویل متن، ۳۲۳). ژنت در کتاب آستانه‌ها به پیرامتن‌ها پرداخته است. آستانه‌ها آن چیزهایی هستند که زمینه‌ساز پذیرش خواننده می‌گردند. چیزهایی که انگیزه نخستین خواننده در خرید کتاب می‌شوند. «پیرامتن‌ها تمام عناصر ارتباطی هستند که آستانه‌های متن شمرده می‌شوند» (آلن، ۲۰۰۱: ۲۱۶).

مبناهای گزینش آثار دانشور و سلیمانی با نگرش پیرامنتی

سیمین دانشور نخستین زن داستان‌نویس معاصر شمرده می‌شود و بلقیس سلیمانی نیز از داستان‌نویسان به نام ایران است. از دیگر سو هر دو، نویسندگان پرکاری هستند که خوانندگانشان از قشرهای اجتماعی - تحصیلی گوناگون‌اند. همچنین داستان‌های هر دو نویسنده، در انتشاراتی‌های نام‌دار و کارورزیده نشر، چاپ شده‌اند؛ تا آنجا که طراحی کتاب‌ها - از دانشور تا سلیمانی - روزمره‌تر، دست‌یافتنی‌تر و همگانی‌تر شده است؛ همین «تر»ها گواه آن است که «بازار» نقش زیادی در برانگیختگی خواننده دارد.

این نوشتار با توجه به دستاوردهای نقدنویین که «بررسی‌های تطبیقی - میان‌رشته‌ای»

1. Transtextuality
2. Paratextuality
3. Metatextuality
4. Architextuality
5. Hypertextuality

زمینه‌ساز آن گشته است، پیرامنتیت را در آثار داستانی دانشور و سلیمانی می‌کاود. از تازگی‌های این گفتار آن است که نگاه پیرامنتی به تأثیر صنعت نشر در تولید و خوانش کتاب داستان دارد و این مقاله در راستای چنین هدفی نگاشته شده است. از این رودستان‌های دانشور و سلیمانی مبنای این پژوهش قرار گرفته‌اند.

بحث و بررسی

پیرامتن‌ها - آنگونه که ژنت بیان می‌کند - بیخ و بن‌هایی را برمی‌رسند که در ورودی‌های یک متن گسترده شده‌اند.

آنها یاری‌رسان آگاهی خواننده هستند و دریافتشان را از آن متن کنترل می‌نمایند. این ورودی‌ها دربرگیرنده یک درون‌متن^۱ هستند که ساخت‌هایی چون نام‌ها^۲، نام بخش‌ها^۳، درآمد‌ها^۴ و یادداشت‌ها را تشکیل می‌دهند (آلن، ۲۰۰۳: ۱۰۳).

بخش دیگر ورودی‌ها، برون‌متن‌ها^۵ هستند، همانند: مصاحبه‌ها^۶، گفت‌وگوها و نوشته‌هایی که بیان می‌کنند یک متن چه اندازه پذیرفتنی است^۷، بررسی‌هایی که منتقدین انجام می‌دهند، یا نقدهایی که آنها بر یک منتقد دیگر درباره یک متن دارند^۸، نامه‌های خصوصی^۹، حاشیه‌هایی درباره نویسنده، گفت‌وگوهای ویراستاری^{۱۰} سرانجام، تمامی آن چه آورده شده «درون‌متن، یا برون‌متن‌هایی، خارج از خود متن هستند» (آلن، ۲۰۰۳: ۱۰۳). تمام این شگردها، روش‌هایی هستند که همکاری ناشر و نویسنده را در تولید کتاب نشان می‌دهند.

پیرامتن‌های برون‌متن

پیرامتن‌های برون‌متن مانند کارهای گزارشگران، منتقدان و گفتارهایی که دیگر نویسندگان می‌نویسند و در جذب خریدار نقش به‌سزایی دارد. به گفته ژنت: «مهم‌ترین جنبه پیرامنتیت

فصلنامه علمی - پژوهشی

۷۰

دوره هفتم
شماره ۳
تابستان ۱۳۹۴

1. Peritext
2. Titles
3. Chapter titles
4. Prefaces
5. Epitexts
6. Interviews
7. Publicity Announcement
8. Reviews by and Addresses to Critics
9. Private Letters
10. Editorial Discussions

آن است که سرنوشتی را برای متن رقم بزند که با منظور نویسنده هماهنگی داشته باشد (آن، ۲۰۰۱: ۱۰۷). پیرامتن‌های برونی: «آستانه‌هایی غیرمستقیم هستند که امکان ارتباط و بیش‌تر از آن، تبلیغ یا نقد متن را فراهم می‌کنند» (نامورمطلق، ۱۳۸۶ الف: ۹۲). دریافت خواننده‌ها از راه و روش نقدها و یادداشت‌هایی که درباره یک داستان در روزنامه‌ها و مجله‌ها یا رادیو و تلویزیون بیان می‌گردد، کنترل می‌شود گاه دگرگونی می‌یابد یا گسترده می‌شود و گاه رد و طرد می‌گردد. در این بخش‌ها ساختارهای فرهنگی، استراتژی‌های تبلیغاتی و نقد تحلیلگران بسیار تأثیرگذار است. از کالبد شکافی نقدهایی که درباره نویسنده می‌شود می‌توان گرایش فرهنگی آن دوران را دریافت. اگر فرهنگ را اینگونه درک کنیم که:

فرهنگ نظامی سازمان یافته از رفتارها و یا شیوه‌های عمومی زندگی گروه یا گروه‌هایی از مردم است که عناصر فرهنگی از قبیل عادات، سنت‌ها، اعتقادات، ارزش‌ها و نقطه‌نظرهای مشترک انسان‌ها را با یکدیگر پیوند می‌دهد و هویت اجتماعی به وجود می‌آورد (خانی جزئی، ۱۳۸۸: ۳۵). فرهنگ آن معانی مشترکی است که ما ایجاد می‌کنیم و در زندگی روزمره با آن‌ها [برخورد داریم] و چیزی است که رفتارها و فرایندهای معناسازی با متونی که در زندگی روزمره با آن‌ها سروکار داریم را می‌سازد (استوری، ۱۳۸۵: ۱۷). بنابراین اگرچه متن کتاب داستان بخش گسترده‌ای از این فرهنگ را نشان می‌دهد اما نقد که گواهی بر گرایش دیدگاه گروهی از منتقدان و گزارشگران است، بر برجسته‌سازی بخش‌هایی از کتاب و نادیده انگاشتن بخشی دیگر که خود هویت فرهنگی و اجتماعی چیره را در جامعه نشان می‌دهند نقش کلیدی ای دارد. از دیدگاه اندیشمندانی چون دریدا، فوکو و بارت:

ادبیات، نوعی گفتمان است و لذا نشانه‌هایی از رمزگان فرهنگی جوامع انسانی را در متون ادبی نیز [هم‌چون هر متن دیگری] می‌توان یافت. از این روست که امروزه نقد ادبی بخشی از چارچوب فراگیر و همه شمولی در علوم انسانی محسوب می‌گردد که با نام عام مطالعات فرهنگی از آن یاد می‌شود (پاینده، ۱۳۸۵ الف: ۱۴۱-۱۴۵).

۱. در معنای عام، مطالعات فرهنگی به هر گونه مطالعه درباره فرهنگ جامعه اطلاق می‌شود که به‌طور متعارف از منظر علوم اجتماعی انجام می‌شده است. اما در معنای خاص، این اصطلاح برای اشاره به روش‌شناسی معینی در تحقیقات میان‌رشته‌ای فرهنگی به کار می‌رود که ریموند ویلیامز و ریچارد هاگرت در اواخر دهه (۱۹۵۰) و اوایل دهه (۱۹۶۰) پیشگامان نظری آن بودند و پس از تأسیس مرکز مطالعات فرهنگی معاصر در دانشگاه برمنگام انگلستان، در (۱۹۶۴) به همت ریچارد هاگرت و استوارت هال بسیار رواج یافت (پاینده، ۱۳۸۵ ب: ۵۸-۴۱).

با این دید مطالعات فرهنگی زمینه مناسبی برای ترویج این دیدگاه است که پیشرفت هر جامعه‌ای در گرو شناخت وضعیت امروز و پیچیدگی‌های آن است. ادبیات به منزله گفتمانی که همین پیچیدگی‌ها را به شیوه‌ای کاملاً خاص باز می‌تاباند، منبعی بسیار غنی برای فهم مسائل فرهنگی و اجتماعی است (پاینده، ۱۳۸۵ الف: ۱۴۵-۱۴۱). بنابراین هدف از نقد، کشف قانون‌مندی‌های حاکم بر تولیدات فرهنگی و تأثیر این تولیدات بر نحوه شکل‌گیری هویت آحاد جامعه مدرن است (پاینده، ۱۳۸۲: ۲۹۷).

دانشور و پیرامتن بیرونی

سیمین دانشور مترجم و استاد دانشگاه؛ مقالات ارزشمندی در روزنامه مهرگان داشته است. او جستاری با نام مبانی استتیک نوشته و همچنین گزارش‌هایی از او در نشریه‌های گوناگون تهران به چاپ رسیده است. او به عنوان مسئول بخش ادبی مجله آرش که دوره آخر آن با همکاری غلامحسین ساعدی بوده است؛ نیز یادداشت‌های زیادی دارد.

پژوهش‌های انجام شده درباره داستان‌های دانشور بسیار زیاد و رنگارنگ است. ابراهیم خلیل هومن باور دارد که زاویه دید در نوشته‌های دانشور روندی پیش‌رفته داشته است (صدری‌نیا، ۱۳۸۹: ۱۹۸). مجید پویان در گزارشی ارزشمند «نظامیان» و رفتار ایشان را در داستان‌های دانشور واکاوی کرده است (۱۳۸۸: ۹۶-۷۱). دسپ با یاری حسین علی قبادی جهان‌نگری دانشور را بررسی کرده است. او می‌نویسد: «در آثار دانشور نمادهای فراوانی از سنت، فرهنگ، هویت، اخلاق، مردم‌داری و مذهب که مطابق با سرشت این مرز و بوم است، بازتاب یافته است» (قبادی، ۱۳۸۸: ۱۷۶). مرضیه شیروانی در کندوکاو خود به این دست‌آورد رسیده که: «زندگی زنان طبقه متوسط در زمان سووشون به چشم نمی‌خورد [زیرا] که نویسنده با این گروه از زنان کم‌تردم‌خور بوده است» (کهدویی، ۱۳۸۸: ۷۹). نویسنده نگاهی به جزیره سرگردانی هم‌زمان که برداشت خوشایندی از «سرگردانی» در این رمان می‌دهد، بیش‌ترین بار نوشتار خویش را بر ارزیابی زنان این داستان می‌نهد (گوشه‌گیر، ۱۳۷۴: ۸۴۸-۸۴۴). بهاره سقازاده در نقدی فرمالیستی، داستان شهری چون بهشت را چنین دیده است: «این داستان می‌توانست در یک روزنامه و به صورت متنی ادبی به کار رود که خالی از هر نوع آرایه و صنعت ادبی باشد» (ساداتی، ۱۳۸۷: ۶۶). در جایی دیگر خواننده می‌شود: «زن‌های دانشور در همه داستان‌هایش... یک‌سره از زن‌های بازآفریده در آثار هدایت و چوبک متفاوت‌اند» (مهدی‌پورعمرانی، ۱۳۸۲: ۱۹). ابراهیم رنجبر می‌نویسد:

فصلنامه علمی-پژوهشی

۷۲

دوره هفتم
شماره ۳
تابستان ۱۳۹۴

«دانشور خواه ناخواه و آگاهانه یا ناخودآگاه از افکار و آثار و دیدگاه‌های سیاسی آل احمد تأثیرها پذیرفته است» (انزابی‌نژاد، ۱۳۸۵: ۵۰).

سلیمانی و پیرامتن بیرونی

بلیقیس سلیمانی نیز به عنوان روزنامه‌نگار، ناقد و داستان‌نویس، نوشته‌های زیادی از خود به جای گذاشته است. بخشی از آنها به نقدی می‌پردازند که او از دیگر نوشته‌ها دارد، برای نمونه نقدی از او با نام بررسی ساختار داستان‌های کوتاه جنگ در مجله ادبیات داستانی^۱ آمده است؛ یا گفته‌های او در نشست‌هایی که انجام شده و در سایت‌های اینترنتی وجود دارد؛ برای مثال آسیب‌شناسی داستان‌های جنگ یکی از آن نشست‌ها است، که در سایت بلیقیس سلیمانی در دسترس است. اما گروه دیگر از پیرامتن‌های برونی به نقدهایی می‌پردازند که دیگر گزارشگران درباره نوشته‌های بلیقیس سلیمانی داشته‌اند.^۲ نغز آنکه بلیقیس سلیمانی در داستان روز خرگوش (سلیمانی، ۱۳۹۰ الف: ۵۶-۵۹) خود نقدی بر داستان به هادس خوش آمدید دارد (سلیمانی، ۱۳۸۸).

دستاورد‌های پیرامتن بیرونی در دو نویسنده

بررسی و غورکاوی داستان‌های دانشور بسیار بیشتر از سلیمانی بوده است. دلیل این زیادکاری از یک سو به نخستین زن داستان‌نویس بودن دانشور باز می‌گردد که خود این «عنوان» آوازه‌ای برای او به هم زده است. همچنین به این نکته نیز باید توجه نمود که عمر نویسندگی وی، عمری طولانی بوده است. «سرشناس» و «همسر جلال آل احمد» بودن نیز گرایش ناقدین را به داستان‌های او بیشتر کرده است.

ژنت می‌گوید: «یک دوره با آن چه می‌نویسد نمود می‌یابد، با آن چه می‌خواند نیز بازنمایی می‌شود» (۱۳۹۱: ۲۳۴). پس از آنکه نخستین چاپ یک کتاب، روانه بازار می‌شود، مصاحبه‌ها، گفت‌وگوها، مقاله‌ها و نقطه نظرهای گوناگونی درباره کتاب انجام می‌گیرد. گردآمده این نگاه‌ها بر چاپ‌های دیگر کتاب، اثرگذار است. نویسنده، ناشر و یا ویراستار، گاهی بر پایه همین نگاه‌ها، بخش‌هایی را حذف کرده، یا بخش‌های دیگری به کتاب می‌افزایند. ویراست‌های اول، دوم، سوم و گاه بیش از اینکه در چاپ‌های گوناگون یک کتاب دیده می‌شود، ثمره همان گفت‌وگوها،

۱. ادبیات داستانی، شماره ۲۴ مهر ۱۳۷۳ ص ۳۵.

۲. مانند ماهنامه تجربه، شماره ۷، ۱۳۹۰ و یا روزنامه اعتماد، ۲۹ مهر، ۱۳۸۶.

مقاله‌ها و نشست‌های درباره کتاب است. اهمیت این دیدگاه آن چنان است که گاه يك کتاب به پشتوانه همان حرف و سخن‌ها تازه اثر ممتاز و برجسته ادبی بالا می‌رود و حتی گاه راهی سرازیر را طی می‌نماید. «چنان که دیده می‌شود رقم‌زن سرنوشت متن، نگاه منتقدان و دیگران است» (آلن، ۲۰۰۱: ۱۰۷-۱۰۶). «هنر تبلیغ» که «دعوت به خرید» است، در کام‌ها یا ناکامی‌های يك اثر چنان نقشی دارد که چشم‌پوشی از آن بی‌گمان سرازیر ناکجا آباد در خواهد آورد. رسانه‌هایی که در این زمینه کوشش می‌نمایند «به سبب داشتن قدرت فراوان، گستره پوشش و کارکردهای متنوعشان اثری عمیق و انکارناپذیر» بر خوانش خواننده می‌گذارند (روشندل اربطانی، ۱۳۹۱: ۱۱۰). دانش میان‌رشته‌ای در همسوگرداندن فرهنگ، نقد، داستان و رسانه‌ها که «هنر تبلیغ» را می‌سازند، نقش شایسته توجهی دارد. از نگاه پژوهشگران بررسی‌های فرهنگی «دایره شمول متون فرهنگی بسیار گسترده است و رفتارهای روزمره، آیین‌ها، جماعات، انواع ادبی و اشکال گوناگون رسانه‌های جمعی را در برمی‌گیرد» (پاینده، ۱۳۸۵: ب: ۴۴).

پیرامتن‌های برون‌متن، پیوستگی تنگاتنگی با فرهنگ ادبی - اجتماعی خواننده دارند و می‌توانند خوانش خواننده را به افت و خیزاندازند، حتی بیشتر از این، آنها می‌توانند ارزیابی خواننده را نیز دگرگون سازند. پیرامتن‌های برون‌متن، خود فرهنگ نقد جداگانه‌ای دارند که با فرهنگ ادبی سازگار باشد یا نباشد هویت دیگری به کتاب و نویسنده می‌بخشند. متون گوناگون نه تنها بر مفاهیم فرهنگی موجود دلالت می‌کنند، بلکه می‌توانند این فرهنگ موجود را شکل دهند. این مفاهیم فرهنگی، حقیقت محض یا دروغ مطلق نیستند، بلکه مفاهیمی هستند که در ساختار ارتباطات قدرت در جامعه، تنیده شده‌اند و می‌توانند جایگاهی برای مقاومت، یا ایجاد تغییرات بالقوه در چنین ارتباطاتی باشند (کوربت، ۲۰۰۸: ۲۰۴). چنانچه دیده می‌شود، فرهنگ موجود در جامعه، می‌تواند «مفاهیمی» را بسازد، آنها را «تعریف» و «تبیین» کند؛ سپس این توان را دارد که آن مفاهیم را دست‌خوش دگرگونی نماید. وانگ نینگ باوردارد: «۱. یافتن مشکلات نظری در تعریف خود فرهنگ؛ ۲. اشاره به فرهنگ عامه معاصر و حتی فرهنگ مصرفی؛ ۳. پرداختن به مطالعات ادبی از دیدگاه ایدئولوژی، فرهنگی و پرهیز از محدود کردن خود به دیدگاه فرمالیستیک» (نینگ، ۲۰۰۱: ۶۶-۵۵). از کارآیی‌های این نقدها و گزارش‌ها است.

پیرامتن‌های درون‌متن (ناشر، نویسنده، شخص دیگر)

آثار میان‌رشته‌ای، «رابطه‌ای دوسویه یا چندسویه بین هنرمند، اثر هنری، محیط و مخاطب ایجاد می‌کنند» (شهینی، ۱۳۹۱: ۲۶) از این رو برای اینکه کتابی به دست خریدار برسد،

کسان زیادی درگیر هستند. ناشر يك متن، اگر سرمایه‌گذار کتاب هم باشد نقش پررنگ‌تری برای خود در نظر می‌گیرد. او می‌تواند در قیمت و قطع کتاب، طرح روی جلد و عنوان اثر، پیشنهادهای کارسازی داشته باشد.

دانشور و نشر

ناشر کتاب‌های دانشور انتشارات خوارزمی است که آقای علی‌رضا حیدری (وفات ۱۳۸۶) بنیان‌گذار آن بوده است. ایشان آموزش‌های بایسته در کار نشر را در خارج از کشور (لندن) فرا گرفت و یکی از نخستین انتشاراتی‌های ایران را در سال ۱۳۴۷ پایه‌گذاری کرد. نوآوری‌های ایشان در صنعت نشر، راه‌گشای بسیاری برای فروش کتاب‌ها گشته است. کاردانی ایشان و گروه انتشارات خوارزمی در سال‌شمارهای تجدید چاپ‌های داستان‌های دانشور می‌تواند دیده شود. بخش‌هایی که در پی خواهند آمد بخشی از تبلیغاتی را در بر می‌گیرند که ناشر برای فروش بهتر کتاب به کار می‌بندد.

کاغذ، قطع کتاب و اندازه قلم در آثار دانشور

تمام کتاب‌های دانشور در قطع رقعی چاپ شده‌اند. از برتری‌های این قطع، می‌توان به خوش‌دست بودن کتاب - که مطالعه را هموارتر می‌سازد - اشاره کرد و دیگر آنکه حمل کتاب نیز آسان‌تر می‌شود. قلم به کار رفته در کتاب‌ها نازنین در اندازه ۱۳ است؛ به جز سووشون که اندازه قلم ۱۲ است. در کتاب‌ها از چاپ کامپیوتری استفاده شده؛ اما در جزیره سرگردانی حروف سربی، به صورت حروف چینی دستی به کار رفته است. تمامی اینها برای آن است که انتشارات خوارزمی می‌پندارد این قلم، کار خواندن را راحت‌تر ساخته است. جزیره سرگردانی با حروف سربی، نشان داده که خواندن حروف سربی چه اندازه چشم را خسته ساخته و ارج و ارزش چاپ‌های کامپیوتری در این سنجش، بارز می‌گردد.

صفحه‌آرایی^۲ آثار دانشور

خانم کهنوند، از انتشارات خوارزمی بر این باور است که از اصول طراحی يك کتاب، داشتن سرفصله است. اگر چه شکل و طرح آن سلیقه‌ای است؛ اما وجود آن بایستگی و شایستگی

1. Paper-Book size-Font
2. Page design

خود را دارد. شماره صفحه‌ها هم باید در انتهای بالایی صفحه يك سانت و نیم فاصله بالبه کاغذ باشد، تا به سادگی دیده شود.

طرح جلد کتاب در آثار دانشور

طرح جلد بدون معنی نیست، [متنی که خوانده می‌شود] به شدت علامت‌گذاری شده، به معنایی که ژنت آن‌ها را مطرح می‌کند، زیرا آن [جلد] جای‌گاه نشانه‌های متن است درون يك سری متن‌ها و مجموعه‌ای از اصطلاحات نقد جدید که تمامی دريك [برای مثال] جلد مشکی جا گرفته‌اند (آلن، ۲۰۰۱: ۱۰۴).

در تمام چاپ‌های پیشین داستان‌های دانشور، يك لَت به چشم می‌خورد. این لَت (بخشی که ادامه کاغذ روی جلد است، تا خورده به داخل جلد باز می‌گردد) هم چنان که کار زیباسازی جلد را بر دوش دارد، یاریگراستواری جلد نیز هست. همچنین بخشی از آگاهی‌رسانی درباره نویسنده، یا انتشاراتی یا طرح روی جلد را انجام می‌دهد. به گفته کارکنان انتشاراتی خوارزمی برای آنکه قیمت کاغذ روبه گرانی گذاشته، این کار امروز انجام نمی‌شود. کتاب‌های دانشور در چاپ‌های جدید دیگر لَت ندارند؛ که دریغ برای کارنشر به همراه داشته و خواننده امروزی نیز از فواید آن بی‌بهره است.

طرح جلد کتاب‌های دانشور از سادگی ناب به سوی رنگ و نقاشی گذاشته است. برای نمونه به کی سلام کنم؟ که نخستین بار در خرداد ۵۹ چاپ شده، رنگ کرم روشن داشته، نام کتاب به رنگ سبز در وسط جلد نوشته شده و زیرعنوان داستان‌های کوتاه داشته است. گوشه سمت چپ بالا، آرم انتشاراتی با رنگ آبی تیره - سورمه‌ای و در گوشه سمت راست پایین، نام سیمین دانشور با همان رنگ به چشم می‌خورد؛ با حاشیه‌ای که خود این حاشیه، گره برداری از نقشِ قالی «شاه‌عباسی» است و بینامتنیت با آن طرح داشته؛ این حاشیه نیز دارای رنگ آبی تیره است. تمامی این رنگ‌ها، هم چنان که جای‌گاه نام داستان، نویسنده و انتشاراتی را نشان می‌دهند، از سوی دیگر این سه‌گانه بسیج شده‌اند تا خواننده، کتاب را خریداری نماید.

در طراحی جلد عوامل مادی به یاری برانگیختن‌های عاطفی می‌آیند و این فهم طراح از متن است که سرنوشتی برای کتاب می‌سازد. خواننده، در مقام سوژه‌ای تحسین‌کننده و

فصلنامه علمی - پژوهشی

۷۶

دوره هفتم
شماره ۳
تابستان ۱۳۹۴

یا اغفال شده، به کتاب پاسخ خواهد داد. اینکه تولیدکنندگان کتاب چه خوانندگانی را در سر می‌پروراند و چه چشم‌داشتی از آنان دارند، در دگرگونی‌های طرح جلد کتاب نقش به‌سزایی دارد. جلد کتاب نیز بخشی از پسند بازار را در خود می‌گنجاند؛ از این رو دگرگونی طرح جلد‌های يك کتاب داستان، بیان‌کننده گرایش و ذائقه دیگران است. خواننده امروزی که کتاب‌های دانشور را با طرح جلد دیگری در بازار می‌یابد، خوانش خود از کتاب را به شیوه‌ای دیگر آغاز می‌کند که به تمامی با خواننده دیروزی، روی و سوی دیگری دارد. این عکس - نقاشی‌ها زمینه را برای آنکه خواننده، کتاب را زیر پوشش داستانی کلاسیک پذیرا شود، فراهم می‌سازد. گرویس در جستاری با نام زیر نگاه خیره نظریه پاسخی برای این دگرگونی طرح جلد‌ها ارائه می‌دهد و می‌نویسد: «در فرهنگ معاصر دیداری ما که بیش‌تر به انتقال اطلاعات از راه حس بینایی گرایش دارد» (شهنی، ۱۳۹۱: ۴۶). وی نشان می‌دهد: «هر بینش تک بعدی، تک‌رشته‌ای و قطعه قطعه شده‌ای فقیر است، پس باید این بینش و رشته را با بُعد‌های دیگر و رشته‌های دیگر پیوند داد» (اکبری نوری، ۱۳۹۳: ۶).

در چاپ‌های دیگر کتاب‌های دانشور، طرح جلد دگرگونی یافته و نگاره‌هایی کلاسیک به آن افزوده شده است. مانند طرح روی جلد به‌کی سلام کنم؟ که عکس - نقاشی بزرگی از خمسه نظامی در مکتب بخارا قرن ۱۰ ه.ق است. از ویژگی‌های مکتب بخارا می‌توان به غنی بودن خلوص رنگ‌ها اشاره کرد که پیش‌تر برای رسم جزئیات استفاده می‌شده است. در این نقاشی‌ها ساختمان‌ها از روبه‌رو رسم می‌شوند، قد و قامت اشخاص کوتاه‌تر دیده می‌شود و بیش‌تر نقاشی‌ها با تشعیر پیر می‌شده‌اند (طاوسی، ۱۳۹۰: مقدمه).^۱

نقاشی روی جلد شهری چون بهشت، «پیرمرد و جوان» (سیاه قلم، مکتب اصفهان) است. محمدعلی در تاریخ ۹۵۰ ه.ق این نقاشی را کشیده است که اکنون در «موزه رضا عباسی» نگاه داشته می‌شود.^۲

۱. زمانی که محمود مذهب - که از هنرمندان مصورساز، تذهیب‌گرو خطاط بود - به بخارا رفت، تحت تأثیر هنر ساده مردم بخارا، کارهای خود را ساده‌تر نمود. از برجسته‌ترین کارهای محمود مذهب، مخزن الاسرار نظامی (۹۵۲ ه.ق) و بوستان سعدی (۹۵۶ ه.ق) را می‌توان نام برد (طاوسی، ۱۳۹۰: مقدمه).

۲. پیرمرد و جوان از نگاره‌های مکتب اصفهان است. این دوره از زمانی آغاز شد که شاه عباس مرکز صفویان را به اصفهان منتقل کرد. در مکتب اصفهان، باغ‌ها و گل‌ها بسیار زیباتر و پرشکوفه‌تر شدند و افراد در نگارگری با لباس‌های فاخر و مجلل ترسیم می‌شدند. در این دوره، تعداد افراد در نگارگری کاهش یافته، تک‌چهره‌ها افزایش یافتند. لباس‌ها بسیار دقیق طراحی شدند. سر، ریش و موی، حالت واقع‌نمایانه‌تری یافتند. تعداد رنگ‌های به‌کاررفته در نقاشی محدود شدند. نقاشی‌های دیواری افزایش یافتند. مهم‌ترین هنرمند مکتب اصفهان رضا عباسی است (ذکرگو، ۱۳۸۲: ۴۲-۴۰).

طرح جلد سووشون نقاشی استاد حسین بهزاد (۱۳۴۷-۱۲۷۳) است. عاشق و معشوق نام این نقاشی است که در موزه بهزاد مجموعه کاخ سعدآباد نگهداری می‌گردد. دل‌بستگی استاد بهزاد به مینیاتور، او را برآن داشت که فراز و فرودهایی در سبک مینیاتور ایران بنگارد. مینیاتور پیشین ایران پراز صورت و سرشار از افراد بود که استاد بهزاد از تعداد آنها کاست و اندازه مینیاتور را بزرگ‌تر از پیش کرد. از سوی دیگر - همان‌گونه که در نقاشی عاشق و معشوق دیده می‌شود - در کارهای استاد بهزاد «سایه» وجود دارد، چیزی که پیش از او در مینیاتور ایران، دیده نشده است. از دیگر برجستگی‌های کار استاد، آن است که از ورای رنگ‌ها و نقش‌ها، حالات و روحیات انسان‌ها دیده می‌شود که خود زمینه‌ساز برداشت‌ها و تأویل‌های گوناگونی برای خواننده است. خواننده اگر نگارگر هم باشد، باز سرخوشی دیگری از این جلد می‌یابد. این نقاشی‌های برگزیده، از یک سو، ساز و کار بینامتنی با متن الف دارند - که همان نقاشی نگاه داشته شده در موزه است - و از سوی دیگر بینامتنی است که با درونمایه کتاب دارند و

تعبیرها و برداشت‌های خواننده را به چالش می‌خوانند. خواست طراح جلد کتاب، که یکی از دست‌اندرکاران کلیدی صنعت نشر است، آن است که نگاه خریداران را به کتاب سوق دهد. در نگاه نخستین به جلد جزیره سرگردانی طرح کسی دیده می‌شود که چهره‌ای ناپیدا دارد و می‌تواند گواه سرگشتگی شخصیت‌های داستان باشد؛ اما در خواندن آن چه درک آمده، که آشکارکننده مشخصات نقاشی است و باریک‌بینی پاهای طرح، ممکن است تأویل خواننده دگرگونی یافته و طرح را نویدبخش پایان سرگشتگی‌های انسانی بداند و دریافتی آپوکالیپسی از نقاشی خواهد آمد استاد فرشچیان داشته باشد. در این صورت، مرزهای مبهم داستان، با این نقاشی معنای دیگری می‌یابند. محمدرضا سرشار در مجله ادبیات داستانی می‌نویسد:

در این طرح، انسانی را شاهدیم که سرش تصویر نشده است. گزینش این طرح برای روی جلد، به روشنی دال بر وجود انتظار ظهور یک منجی یا وضعیت جدید و متفاوت، در قهرمانان داستان است خاصه آن که در اثر، مکرراً بر نارضایتی آنان از وضعیت موجود در دوران پیش از انقلاب و یا مهدویت انقلابی تأکید شده است (سرشار، ۱۳۸۱: ۳۵).

بنابراین خود طرح جلد کتاب نقد و نظرهای گوناگونی را به وجود می‌آورد.

نام داستان^۱ در آثار دانشور

برانگیزاننده پیرامتنی دیگر، نام داستان‌ها است. نام کتاب، نخستین فراخوان خواننده است و پس از آن است که خواننده به درون کتاب سرک می‌کشد. ژنت بر این باور است که در نام‌گذاری کتاب‌ها گاه نام کتاب نمایان‌گر درون‌مایه کتاب است که خود به آن موضوعی^۲ می‌گوید و گاه نام کتاب انگیزه‌های^۳ نویسنده و روش او را آشکار می‌سازد. ژنت به این گروه از نام‌ها مضمونی^۴ می‌گوید. نام‌هایی که بیان‌کننده درون‌مایه کتاب است، همان عنصر موضوعی^۵ است. شهری چون بهشت و به کی سلام کنم؟ در بینامتن داخلی، برگرفته از نام داستان‌های آن مجموعه است. سوشون به مراسمی در شیراز باز می‌گردد، که بینامتنی از آداب و رسوم و فرهنگ آن منطقه است. ساربان سرگردان، نام رهایی‌بخش «هستی» و «مراد» در جزیره

1. Title
2. Thematic
3. Intentions
4. Rhematic
5. Thematic

سرگردانی است که روایت خود او نیز در داستان آمده است. برداشت عزت السادات گوشه‌گیر از نام جزیره سرگردانی چنین است:

۱. سرگردانی رابطه هستی و سلیم در بدو دیدارشان (ص ۳۸)؛ ۲. تشریح جزیره نمک در کویر، توسط «کراسلی» و رابطه‌اش با زندانیان سیاسی؛ (صص ۲۰۱ و ۲۰۲)؛ ۳. سرگردانی احساسی - عاطفی هستی نسبت به رفتارهای مادرش و سرگردانی فلسفی هستی نسبت به اصل و اساس موجودیت؛ (صص ۲۵۵ و ۲۷۵)؛ ۴. سرگردانی فلسفی فرخنده (ص ۲۶۸)؛ ۵. تفسیر سرگردانی از دید مراد که راه رهایی را «از سردمداری غرب خارج شدن» می‌داند (ص ۳۲۵) (۱۳۷۴: ۸۴۶).

جزیره سرگردانی همان عنصر موضوعی^۱ است و به کی سلام کنم؟ که انگیزه و بخشی از کتاب را در برمی‌گیرد، عنصر مضمونی^۲ است. اینکه در داخل پشت جلد ساریان سرگردان نقشه جزیره آمده است، پیوند بینامتنی شکل می‌گیرد به جای واقعی یا خیالی این جزیره، که خواننده را به پذیرش این جزیره سوق می‌دهد؛ از سوی دیگر بینامتنی دارد با هوشنگ دانشور که طراح نقشه جغرافیای کشور است.

زیر نام^۳ در آثار دانشور

در آثار دانشور تنها از تعداد چاپ‌های کتاب‌ها یاد شده است.

پشت جلد نویسی^۴ در آثار دانشور

پشت جلد نویسی در داستان‌های دانشور دیده نمی‌شود و این گواه آن است که نام دانشور آن اندازه بسنده است که نیازی به معرفی نباشد، شاید انتشارات خوارزمی نیازی ندیده که دست به ترکیب و ظاهر داستان‌ها زده شود. در حالی که برای خواننده نوپای دانشور، بخشی از متن کتاب می‌تواند سواي نام نویسنده، برانگیزاننده باشد؛ ولی در پشت جلد برخی از کتاب‌ها، نوشته‌هایی به قلم دانشور آمده است که برای تبلیغ آن‌ها بسیار سودمند است؛ مانند کتاب هویت از میلان کوندرا که در پشت جلد آن دانشور به تشویق خواننده/ خریدار می‌پردازد.

1. Thematic
2. Rhematic
3. Subtitle
4. Publisher's blurb

پیش‌گفتار در آثار دانشور

ژنت می‌گوید، گاه کسی غیر از نویسنده و ناشر، پیش‌گفتار یا درآمدی بر کتاب می‌نویسند؛ نقش ایشان در جلب خریدار به اندازه‌ای هست که گاه بر جلد کتاب نیز نام آنها آورده می‌شود. در ایران نیز از سالیان دور، بزرگان ادب، جستاری بر کتاب‌های نویسندگان نو می‌نوشتند؛ نام و آوازه ایشان، اعتباری برای کسانی است که هنوز شهره نشده‌اند. این یادداشت‌ها می‌توانند يك متن گم‌نام را تا رده متن شناخته شده ادبی پیش برند. پیش‌گفتارها، بر تأویل خواننده اثر گذاشته و ایشان را برمی‌انگیزانند تا کتاب را بخزند. اما داستان‌های دانشور درآمد، پیش‌گفتار یا نوشته‌هایی از این دست ندارند. در داستان به کی سلام کنم؟ ناشر چند خط درباره این کتاب توضیح می‌دهد. داستان سووشون با شعری از حافظ آغاز می‌شود که تلمیح به داستان سیاوش دارد. خواننده می‌تواند سووشون که نام کتاب است را در کنار «شرمی از مظلومه خون سیاوشش باد» بنهد و پیش از آغاز متن، درونمایه داستان بر او تجلی یابد. این ردپا را خود نویسنده یا ناشر برای خواننده نهاده‌اند. «چنین نقل قول‌هایی، پیش از خواندن متن، می‌تواند برخی باورها را در خواننده افزایش یا کاهش دهد» (آلن، ۲۰۰۱: ۱۰۵).

پیشکش‌نامه‌ها در آثار دانشور

پیشکش‌نامه‌ها گرایش نویسنده به شخصی یگانه را نشان می‌دهند. این شخص اگر از خانواده و دوستان نباشد، بیشتر به نام‌آوران دیگر اشاره دارد که اگر خواننده آن‌ها را بشناسد، بینامتن دیگری شکل می‌گیرد و داستانی دیگر. در صفحه نخست سووشون چنین خواننده می‌شود:

به یاد دوست،
که جلال زندگیم بود و در سوگش
به سووشون نشسته‌ام

سیمین

همان‌گونه که گفته شد نام دانشور و نام انتشاراتی خوارزمی و همچنین سال شمار تعداد چاپ‌های داستان‌ها، همه و همه، در برانگیختن خواننده کارسازند، اما پس از تمام اینها نویسنده برای کسی که نقشی در زندگی او داشته است، صفحه‌ای اختصاصی در نظر می‌گیرد. پندار نخستین آن است که نویسنده برای آن عزیز، ارمغانی داشته؛ اما نقش این

1. Preface
2. Dedications

پیشکش نامه‌ها تنها برای نویسنده و هدیه گیرنده نیست؛ بلکه خواننده نیز به این سرو سودای خصوصی نویسنده نفوذ می‌یابد. او نیز می‌خواهد بداند شیرین و دکتر عبدالحسین شیخ [برای شیرین و دکتر عبدالحسین شیخ؛ جزیره سرگردانی] چه کسانی هستند، داستان دانشور با این دو چیست؟ جلال آل احمد شناخته‌تر از آن است که به پرس و جوی خواننده دامن بزند؛ اما کنار هم نهادن جلال، سووشون و سوگ، خواه ناخواه در محور هم‌نشینی زری را با سیمین، جلال را با یوسف می‌نهد؛ برای سوگ سووشون که یادآور به ناحق کشته شدن جوان رعناى ایرانی است، داستان دیگری می‌سازد. آیا جلال آل احمد نیز به ناحق کشته شده است؟ آیا در این میان، روایت دیگری به جز آن چه گفته شده نهفته است؟ «مرد قرمزپوش (ساواکی) می‌گوید: شایع است که ساواک جلال آل احمد را کشته، می‌خواهم از خود شما بشنوم که سیمین جواب می‌دهد: چرا از تیمسار نصیری نمی‌پرسید؟» (دانشور، ۱۳۸۰: ۵۲). در گام بعدی نام جلال، خود خواننده را تشویق به خرید کتاب می‌کند. این نام و آن پیشکش کردن، خواننده را به هم سویی فرا می‌خواند تا خرید کتاب بهتر انجام گیرد.

سلیمانی و نشر

۸۲

کتاب‌های بلیقیس سلیمانی، نیز همه در قطع رقعی چاپ شده‌اند، کتاب‌های خاله بازی، بازی آخربانو و پسری که مرادوست داشت را انتشارات ققنوس چاپ کرده و به هادس خوش آمدید، روز خرگوش و بازی عروس و داماد را نشر چشمه روانه بازار کرده است. روند کار این دو انتشاراتی به‌گونه‌ای است که نویسنده پس از بستن قرارداد، کار چندان‌ی به طراحی کتاب ندارد.

کاغذ، قطع کتاب و اندازه قلم در آثار سلیمانی

قلم، دل‌به‌خواهی است، اما این دل‌به‌خواه بودن، به وجود آورنده آزاری یا آسایش برای خواننده است. دو کتاب روز خرگوش کاغذ به‌کار رفته در بازی آخربانو مرغوبیت کم‌تری دارد و این باعث می‌شود که کتاب، سنگین‌تر و ضخیم‌تر گردد. این سنگینی - اگر خواننده بخواهد کتاب را با خود به هر سو ببرد، در اتوبوس، مترو یا اتاق انتظار - دردسرها می‌آورد. اگر چه به هادس... با قلم لوتوس ۱۳ است و بازی عروس و داماد قلم میترا ۱۳/۵ دارد؛ در بازی عروس و داماد، خواننده به راحتی کلمه‌ها را می‌خواند اما در به هادس.. کلمه‌ها تنگ‌انگ هم نشسته‌اند، رنگ قلم پررنگ‌تر است، چشم در میان رنگ سفید کاغذ یا سیاهی قلم، زودتر خسته می‌شود و اگر چه داستان، زیبایی و کشش خود را دارد، اما چشم - شاید - تاب

آن کشش را نیاورده، به استراحت نیاز یابد. گرایش خریدار به کتابی که قلم مناسبی داشته باشد، بسیار زیاد است.

صفحه آرایی آثار سلیمانی

نشر ققنوس در صفحه آرایی سربرگ‌ها، به آذین‌بندی روی آورده است. شماره صفحه و نام بخش را کنار هم، در سمت چپ کاغذ قرار می‌دهد. نقش سنجاق سر بند قاجاری نیز نگاشتی است که به زیبایی، شماره صفحه و نام بخش را به هم پیوند می‌زند. همان کاری که این سنجاق برای آن ساخته شده، برای بستن جلو لباس یا روسری. اما این نقش و نگاشت سربرگ‌ها با رویکرد به موضوع کتاب انجام می‌گیرد.

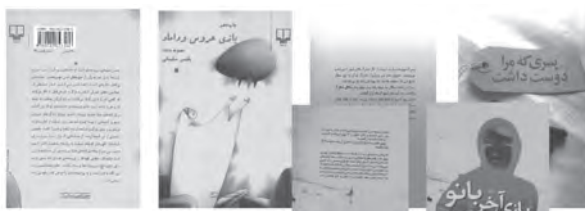
طرح جلد کتاب در آثار سلیمانی

آقای تهوری در انتشارات ققنوس بیان کرده‌اند که طراح جلد، پیش طرح را به خانم سلیمانی نشان می‌دهد و بعد از پسند ایشان، طرح، کامل می‌شود. خانم قیاسی در نشر چشمه گفته‌اند: «انتخاب طرح جلد با ناشر است.» آقای حربی، طراح جلد بازی عروس و داماد بوده‌اند. به هادس خوش‌آمدید کاری از آقای اردشیر رستمی است. خانم قیاسی گفته‌اند که نشر چشمه در کتاب‌های قفسه آبی، از عکس برای طرح جلد استفاده می‌کنند و این رمز و راز کاری آن نشر است. برای پرهیز از به درازا انجامیدن گفتار، تنها به طرح جلد به هادس خوش‌آمدید کاری از اردشیر رستمی، پرداخته می‌شود.^۱

۱. اردشیر رستمی متولد (۱۳۴۹)، کاریکاتوریست، تصویرساز، مجسمه‌ساز، معمار، طراح لباس، شاعر و بازیگر است.

عکس بودن طرح روی جلد در به هادس خوش آمدید، داستان را ملموس می سازد. تمام عکس سفید و سیاه است. با عکس زنی که می رود پشت به دوربین، اما از همین جا نگاه خریدار به بازی گرفته شده است. زیرا آن زن، به سوی دوربین می آید، چهره زن با این که رو به دوربین است، تاریک است. تمام تصویر زن، تاریک است، او دیده می شود اما نیست. در این جا پیام تصویری نفس می کشد. این زن همین نزدیکی هاست فقط کافیست نگاهی به اطراف کرده شود. چادر زن، کیف او، یک دست که از چادر بیرون است، کفش های زن، شلوار اندکی گشادش، آمیزه ای از وقار و سنت را نشان می دهند که از ویژگی های شخصیت داستان رودابه است. از این روی، این عکس یکی از بهترین طرح جلد های داستان های سلیمانی است؛ با نگاه ترامتنی در روز خرگوش آمده است که این عکس خود بلیقی سلیمانی است (روز خرگوش، ۵۹-۵۶). نقش زن و زمین هر دو به یک سان صفحه را پر کرده اند، آیا زن، زمین گیر می شود؟ این زن تنها در شب روبه کجا دارد؟ آیا دوربین سرنوشت اوست، و به سوی سرنوشت خود می آید؟ این پرسش های آغازین داستان بینامتنی می سازد که در سرو سودای خریدار و طراح جلد باقی می ماند.

طرح جلد بازی آخر بانو بر یک زمینه سبز کم رنگ شکل گرفته، طرح زنی بزرگ و مبهم، نمای پایه ای است و عکسی که یادآور گردهمایی های ۱۳۵۷ تا ۶۰ است - با نمایی تار - لباس زن را سامان می دهد. رنگ سرخ دامن گیر پایین طرح جلد شده است. تمام طرح، گویای آن چیزهایی است که خواننده در داستان، با آن ها روبه رو می شود. از مرگ و میر سرخ گرفته تا شلوغی های خیابانی و برپا خاستن زن نوین نا آشکار. خواننده با در دست گرفتن کتاب، بدون آن که کتاب را خوانده باشد، یا چیزی از آن بداند، می تواند سرخ هایی داشته باشد و دریابد که این کتاب، داستان امروز است که زن در آن نقش پایه ای دارد. شورش خیابانی نیز بخشی از این پیش فرض های خواننده را می تواند بسازد. در این طرح جلد «کلیشه های تصویری - فرهنگی» وجود دارد. کلیشه های تصویری - فرهنگی، ایماژها و تصوراتی فرهنگی و تاریخی و از پیش داشته شده درباره موضوعی یگانه هستند که بیش تر مردم در آن هم رأی اند.

کاربرد کلیشه‌هایی از این دست، تصویر را همگانی ترمی سازد و نشانه‌ای از چشم داشت ناشر برای خوانندگانی از قشرهای گوناگون است؛ زیرا دریافت معنای درونی تصویر را ناخودآگاه یا گاه خودآگاه برای خوانندگان، با سطح دانش متوسط، فراهم می‌آورد.^۱

هدف در مطالعات میان‌رشته‌ای «توجه به اندیشه دیگران در شناخت پدیده‌هاست.» (فرامرزی قراملکی، ۱۳۸۶: ۱۴۶) و «ما دیگر نمی‌توانیم به صورت مبهم از ادبیات... حرف بزنیم... انگار که رابطه ادبیات با جهان و آدمیان هیچ‌گاه دست‌خوش تغییر نشده» (ژنت، ۱۳۹۱: ۲۳۴). همچنان که دیده می‌شود، در طرح جلد کتاب‌های دانشور که ابتدا تنها به نام داستان روی جلد بسنده می‌شد، بعدها به استفاده از نقاشی نقاشان بزرگ روی آورده شد. در داستان‌های سلیمانی نیز از طراحی جلد به عکس مستند، دگرگونی وجود داشته است. بخشی از چنین رویکردهایی گواه جابه‌جایی نگرش‌ها و فرهنگ خرید و خواندن کتاب است، جدا از تزئین و آراستگی جلد و بینامتنی که با آن تابلوی نقاشی در موزه و یا سوژه عکس دارد، پیوندی میان‌رشته‌ای با گرایش‌هایی چون گرافیک، نقاشی و عکاسی نیز انجام گرفته است؛ که مطالعه این پیوند چگونگی شکل‌گیری نگرش طراح جلد و نویسنده؛ تأثیری که این دوازده فرهنگ جامعه گرفته‌اند یا بر آن خواهند گذارد را روشن خواهد کرد. پشت سر این دگرگونی تأثیر طراحی گرافیک، نقاشی و عکاسی دیده می‌شود؛ تکنولوژی و رشته‌های تخصصی دیگر نقش به‌سزایی در این دگراندیشی داشته‌اند. ثمره این نگاه میان‌رشته‌ای زایش شیوه‌ای نواست که استفاده از آن در طرح جلد کتاب بسیار کاربردی است.

«مطالعات میان‌رشته‌ای به جای تک‌گویی، گفت‌وگو را انتخاب می‌کند و رویکرد مکانیکی بر تخصص‌های دیگر ندارد، بلکه به یافتن رویکردی عمیق‌تر منجر می‌شود» (ابراهیمی، ۱۳۹۳: ۲۸). از این رو بهتر است طرح جلد با درونمایه داستان نیز هماهنگی داشته باشد تا بخشی از سفیدخوانی‌های متن را خواننده از روی جلد انجام دهد. با دیدن جلد در کتاب‌فروشی یا کتاب‌خانه شخصی هم‌چنان ذهن خواننده با داستان پیوند برقرار می‌کند و خوانش داستان از روی جلد آغاز می‌گردد تا به پشت جلد ختم پذیرد. از برای این، گفت‌وگوهای میان طراح جلد و نویسنده، طرحی با کاربری بیشتر از آراستگی، برای جلد به ارمغان می‌آورد.

۱. اگر چه بررسی عکس‌ها از پژوهش‌ها و رمزگشایی‌های رولان بارت است که می‌پندارد: «این که کدام رمزگان هنگام قرائت تصویر به کار انداخته می‌شود، بستگی دارد به چارچوب سه‌جزیی جای‌گاه متن، برهه تاریخی قرائت و شکل‌بندی فرهنگی خواننده» (استوری، ۱۳۸۵: ۲۲۰) اما این گزارش تنها به نگاه ژنت بسنده خواهد کرد.

نام داستان در آثار سلیمانی

در سه کتاب سلیمانی واژه «بازی» تکرار شده است. در بازی تبادلی مکمل با هدف نهفته است که تا حصول به نتیجه پیش‌بینی شده و کاملاً مشخص پیش می‌رود و جریان پیدا می‌کند. یعنی هر بازی رشته‌ای از تبادل مشخص و غالباً تکراری است، با ظاهری قابل قبول و دارای انگیزه‌ای پنهانی (برن، ۱۳۹۰: ۵۰).

در این نام داستان‌ها درونمایه داستان که به بازی گرفتن زندگی است - و بازی‌های زندگی - پیش‌پندار آغازین برای خواننده می‌سازد.

در تمام داستان‌ها، رابطه بینامتنی تنگاتنگی با متن داستان‌ها وجود دارد. برای نمونه به هادس خوش‌آمدید، هم، نام داستان است؛ هم نخستین جمله داستان و هم در گذر داستان، رودابه ناچار به گام نهادن سوی هادس گردید. هادس که نام برنهاد شده از سوی دختران دانشجو به پناه‌گاهشان است، بینامتن دیگری از جهنم گردیده و خودکشی دختر در پایان داستان - به باور دین‌های آسمانی - پذیرا شدن دروازه‌های جهنم است. زیرا «هادس یا هیدیس^۱ جهان زیر زمین، محل زندگی مردگان است. در اسطوره‌های یونانی اگر با حرف درشت نوشته شود معنی جهنم می‌دهد» (میرپام‌وبستر، ۲۰۰۰: ۵۲۲).

زیر نام در آثار سلیمانی

پس از طرح جلد و عنوان، چیزهای دیگری که نگاه خریدار را به خود می‌خواند، نام نویسنده، تعداد چاپ‌های داستان و عبارت‌های توضیحی - ترغیبی است، مانند: چاپ دهم در بازی عروس و داماد یا در تمام داستان‌های دانشور که به چاپ‌های زیادی دست یافته‌اند. گفته شد که پیرامتن‌ها به بده بستان‌های فرهنگی می‌پردازند و کسانی را هدف قرار می‌دهند که باعث فروش بیش‌تر کتاب می‌شوند؛ یادکرد تعداد چاپ‌های يك جلد نیز بیانگر همین اغوای خریدار است.

توجه به بافت در رویکرد میان‌رشته‌ای از اهمیت زیادی برخوردار است. محقق در چنین رویکردی بصیرت کلی خود را پرورش می‌دهد تا در مسیری گام بردارد که او را به شناخت همه جانبه نزدیک کند. محقق می‌داند که معنا همان قدر که از متن ریشه می‌گیرد، از بافت یا زمینه اجتماعی و فرهنگی نیز تأثیر می‌پذیرد (اکبری نوری، ۱۳۹۳: ۶).

فصلنامه علمی-پژوهشی

۸۶

دوره هفتم
شماره ۳
تابستان ۱۳۹۴

برای همین «برنده جایزه ادبی اصفهان، دی ۱۳۸۵» در بازی آخربانوفراخوان دیگری است برای خواننده، تا او را وادارد که خریدار کتاب باشد. می‌توان این فراخوان را به عنوان عنصر مضمونی^۱ پذیرفت؛ زیرا داوران آن بنیاد و نام آن بنیاد - که خود بینامتن به حساب می‌آیند - برانگیزاننده گروهی از خوانندگان هستند که این نام را می‌شناسند و بر آنها اثر دارند. نقش نام این بنیاد در گرایش خواننده تا آنجا است که می‌توان آن را چون درآمدی بر کتاب و یا مانند آگهی تجاری در نظر گرفت. در پردازش فرهنگی رمزگشایی از گفتمان مستتر در این نوع تبلیغات، در کانون توجه محققان قرار دارد... و بیشتر معطوف به تحلیل موشکافانه جنبه‌هایی از آگهی‌های تجاری است که به نحوه برساخته شدن یا رواج یافتن یا چالش شدن ارزش‌های فرهنگی در جامعه مربوط می‌شوند (پاینده، ۱۳۸۵ الف: ۱۶۸).

ژنت باور دارد چنین عبارت‌هایی برای نویسندگانی که چندان پرآوازه نشده‌اند، بسیار با ارزش است. این‌گونه از تبلیغات گواه آن است که خوش‌نامی آن انجمن تا چه اندازه اثربخش است و می‌تواند ایدئولوژی قشرهای گوناگون خوانندگان، آرزوها و خواسته‌های ایشان را بنمایاند. همچنین می‌تواند هویت خوانندگان را برای تولیدکنندگان کتاب بارز سازند. چنین نگرشی می‌تواند ادبیات را نمایانگر «تاریخ ذهنیت» قرار دهد (ژنت، ۱۳۹۱: ۲۲۸).

پشت جلد نویسی^۲ در آثار سلیمانی

ژنت باور دارد:

عناصر گوناگون دیگری که در آستانه متن قرار می‌گیرند، مانند یادداشت‌هایی که درباره هدف متن صحبت می‌کنند و به توصیف متن در پشت جلد می‌پردازند، عناصر پیرامونی هستند که به خواننده کمک می‌کنند بتواند دریابد که چه نوع متنی را در برابر خویش می‌بیند و چگونه آن را بخواند (آلن، ۲۰۰۱: ۱۰۴).

پشت جلد نویسی، ترفندی است که در سال‌های کنونی باب گشته است. در تمام داستان‌های سلیمانی، بخشی از متن کتاب، در پشت جلد آمده است، هدف آن، برانگیختن خریدار است؛ تا او کمی دست‌دست کند، کتاب را ورق بزند به متن کتاب سرک بکشد و بپرسد: «بیخشید، این کتاب چنده؟!». هم‌چنین خواننده آگاه شود با چه متنی روبه‌رو است. گاهی نیز در پشت جلد به معرفی نویسنده پرداخته می‌شود. در کتاب بازی عروس و داماد

1. Rhematic

2. Publisher's blurb

ناشر چنین نوشته است: «بلقیس سلیمانی، نویسنده‌ای است که داستان‌نویسی‌اش را دیر شروع کرد اما تبدیل شد به یکی از چهره‌های ادبی مهم همین سال‌های پرتفاک حاشیه‌ای که در آن‌ها نفس می‌کشیم....»

پیش‌گفتار در آثار سلیمانی

کتاب‌های سلیمانی نیز پیش‌گفتار ندارند، اما در کتاب‌های به هادس... و روز خرگوش را صفحه‌ای وجود دارد که در آن نویسنده خود را معرفی می‌کند.^۱ خواننده می‌تواند با دیگر نوشته‌های سلیمانی آشنا شود. در پایان جزیره سرگردانی نیز ناشر، دیگر نوشته‌های دانشور را یاد می‌کند تا خواننده با شغل‌ها، ترجمه‌ها، و داستان‌های او آشنا شود. بدین گونه «ادبیات، مجموعه‌ای منسجم است؛ فضایی همگن که در درونش آثار هم‌دیگر را لمس و درهم نفوذ می‌کنند» (ژنت، ۱۳۹۱: ۲۲۸).

پیشکش‌نامه‌ها^۲ در آثار سلیمانی

شاخه اصلی درون متن شمرده می‌شوند که به زمینه‌هایی چون: «پیشکش‌نامه‌ها^۳ سرنویس‌ها^۴ سرمشق‌ها^۵ سرآغازها و مقدمه‌ها^۶ را در برمی‌گیرد. زیرا «بسیار آشکار است که از نگاه خواننده، میان متن پیشکش شده به ملکه یا به مردم تفاوت بسیاری وجود دارد.» (آلن، ۲۰۰۱: ۱۰۵) و خواننده با دیدن چنین پیشکش‌نامه‌هایی، برداشت‌های گوناگونی دارد.

سلیمانی، بازی آخر بانورا به پدر و مادرش تقدیم کرده است و روز خرگوش نیز به «کیما» و بازی عروس و داماد را به «سیدرضا جوانمرد» که مسافر ابدیت شد و نامش در این کتاب ماندگار.

۱. اگر چه نوشته بلقیس سلیمانی را نمی‌توان زندگینامه دانست، اما زمینه‌ساز آن می‌شود که گفته شود در دیدگاه ژنت میان «زندگینامه خودنوشت که نویسنده خود آن را می‌نگارد با زندگینامه‌ای که به وسیله کسی دیگر، درباره نویسنده، نگاشته می‌گردد، تفاوت وجود دارد» (آلن، ۲۰۰۱: ۱۰۶). گاه نگاه نویسنده درباره خودش با نگاه دیگری درباره او، دوراه جداگانه را می‌پیماید. به باور ژنت «زندگینامه خودنوشت یا دیگرنوشت از برای آن است که خواننده انگیزه‌ای بیابد تا متن را بخواند و بیش از این حتی می‌تواند یاری گر شگرد خواندن خواننده گردد.» (آلن، ۲۰۰۱: ۱۰۶).

2. Dedications
3. Dedications
4. Inscriptions
5. Epigraphs
6. Prefaces

فصلنامه علمی-پژوهشی

۸۸

دوره هفتم
شماره ۳
تابستان ۱۳۹۴

همان‌گونه که گفته شد، نوشتن يك متن داستانی سخنی است و فروش آن در کالبد کتاب، سخنی دیگر؛ که نیاز به دست‌هایی دارد تا متن به صورت کتاب درآمد، معرفی شود، نیاز به آن شکل گیرد، سپس فروخته گردد، تا چرخه این محصول فرهنگی حرکت داشته باشد.

نتیجه

این پژوهش باور دارد که مطالعات میان‌رشته‌ای از هم‌آمیزی رشته‌ها و گرایش‌های گوناگون به دست می‌آید و کارکرد آن شناخت و گستره درک بیش‌تر است. خلاقیت از برجسته‌ترین ابزارهای مطالعات میان‌رشته‌ای است که انجام نمی‌گیرد مگر با هم‌زیستی دوستانه و همکاری چندسویه با گرایش‌های مختلف. از آنجا که مطالعات میان‌رشته‌ای در پاسخ به نیازهای دوران معاصر شکل می‌گیرد بنابراین نوآوری از بنیادی‌ترین ویژگی‌های آن است.

با این نگاه، نوشتار پیش‌رود یافته است که ویژگی‌هایی در شکل ظاهری کتاب وجود دارند که برانگیزه و کشش خریدار / خواننده تأثیر می‌گذارد؛ بنابراین گرایش به جلب خریدار در درازنای زمان به‌گونه‌ای دیگر شده است که بانی آن ساختارهای فرهنگی، استراتژی‌های تبلیغی و نوشته‌های ناقدان است. یاری از کندوکاوهای پیرامنتی، که ژنت گسترش دهنده آن بود، این دگرگونی‌ها بررسی شد.

پردازش داده‌ها، از سویی میان کتاب‌های داستان دانشور و سلیمانی انجام گرفت و از دیگر سو، صنعت چاپ آنها به ارزیابی درآمد؛ تا دریافته گردد آن چه باعث رونق يك کتاب می‌گردد - به غیر از متن داستانی آن - نقد و نظرهای درباره کتاب است. پیرامتن‌های بیرونی به آرا و یادداشت‌های تبلیغاتی که درباره این کتاب‌ها انجام گرفته، پرداخته است؛ زیرا یادداشت‌های ناقدان، چه نگاهی سازگار باشد یا ناساز، در فروش کتاب نقش بارزی دارند. این یادداشت‌ها خود برگرفته از فرهنگ روز مردم است که بر ناقد تأثیر می‌گذارد و ناقد نیز بر آن. خواست پژوهش در جست‌وجوهای پیرامتن‌های درونی، کشف ترفندهایی است که در ظاهر کتاب پیش‌بینی می‌شود تا نگاه خریدار را به خود بکشاند. دانستن این ترفندها تأثیر دوسویه فرهنگ ذهنی خریدار و انتشاراتی را نشان می‌دهد. آراستگی کتاب، طراحی جلد، صفحه‌بندی، قطع کتاب، اندازه قلم، نام داستان، زیرنام، پشت جلد، پیش‌گفتار و پیشکش‌نامه‌ها، به تمامی به‌کار می‌رود تا فرهنگ خرید کتاب داستان به ثمر بنشیند، کتاب معرفی شود و خریدار / خواننده انگیزه خرید بیابد. تمام کارورزی‌های به‌کار رفته، رابطه بینامتنی با فرهنگ خرید در آن دوران دارد.

در پایان، کتاب‌های سلیمانی از نخستین تا آخرین، ظاهر به‌روزتری داشته است و در جلب مشتری - بدون توجه به عنوان نویسنده - کوشا تر بوده، در رویارویی با کتاب‌های دانشور، گویای دگرگونی سلیقه‌ای خریدار/خواننده می‌تواند باشد. پیکربندی کتاب‌های دانشور، از نخستین تا آخرین، دگرگونی چشم‌گیری نداشته است؛ کتاب‌های او پشت جلد نویسی و زیرنام ندارد و تنها تعداد چاپ‌ها آمده است که می‌تواند یکی از دلایل عقب افتادن کتاب‌های دانشور باشد. گویا سال‌های طولانی، پسند خریدار، چندان جدی گرفته نمی‌شد و یا نام دانشور در جلب خریدار به اندازه‌ای بسنده بود که چندان نیازی به آراستگی کتاب‌ها نمی‌رفت. ناشر سلیمانی کوشیده کالای خویش را - با توجه به فرهنگ روز - آذین‌بندی کرده است زیباسازی و چشم‌نواز بودن حروف، جلد، کاغذ، همه و همه را با دقت و ظرافت انجام دهد. هم چنین پیرامتن‌های بیرونی همانند آگهی‌های تجاری، تبلیغی پیوسته برای دانشور بوده است که سلیمانی از آن بهره کمتری داشته است.

سلیمانی با توجه به اینکه نسبت به دانشور نویسنده‌ای متأخر بوده و عمر داستان نویسی او - تا کنون - کوتاه‌تر از دانشور است و با در نظر گرفتن این نکته که کتاب‌های داستان او به چاپ‌های چندباره رسیده است، به نظر می‌رسد براساس یافته‌های این پژوهش ناشر و سلیمانی به شکل قابل قبول‌تری از روش‌های پیرامنتی بهره برده‌اند.

بنابراین استفاده از تمهیدات و عوامل پیرامنتی در تبدیل شدن متن به اثر - کالا امری اجتناب‌ناپذیر شمرده می‌شود. همچنین بازار و نیاز روز، سبب شده است که سلیمانی به نسبت دانشور از تمهیدات پیرامنتی بیشتر و به‌روزتری در جهت جلب نظر مشتریان استفاده کند.

منابع

- ابراهیمی، مرتضی (۱۳۹۳). بررسی ضرورت‌های مطالعات میان‌رشته‌ای در حوزه علوم انسانی. *مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی*. ۱۹-۳۲.
- احمدی، بابک (۱۳۸۲). *ساختار و تأویل متن*. تهران: نشر مرکز.
- استوری، جان (۱۳۸۵). *مطالعات فرهنگی درباره فرهنگ عامه* (ترجمه حسین پاینده). تهران: نشر آگه.
- اکبری نوری، رضا (۱۳۹۳). *تفکر انتقادی به مثابه روشی عام برای پژوهش‌های میان‌رشته‌ای علوم انسانی. مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی*. ۱-۲۱.
- انزابی نژاد، رضا، رنجبر، ابراهیم (۱۳۸۵). *سیمین دانشور از آتش خاموش تا سووشون و اثرپذیری از آل احمد. علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز. ویژه‌نامه زبان و ادب فارسی*. ۲۵(۳)، ۴۵-۵۶.
- انوشیروانی، علیرضا (۱۳۸۹ الف). *آغاز ادبیات تطبیقی در فرهنگستان زبان و ادب فارسی. ویژه‌نامه ادبیات تطبیقی فرهنگستان زبان و ادب فارسی*. ۱(۱)، ۳-۵.
- انوشیروانی، علیرضا (۱۳۸۹ ب). *ضرورت ادبیات تطبیقی در ایران. ویژه‌نامه ادبیات تطبیقی فرهنگستان زبان و ادب فارسی*. ۱(۱)، ۶-۳۸.
- برن، اریک (۱۳۹۰). *بازی‌ها: روانشناسی روابط انسانی* (ترجمه اسماعیل فصیح). تهران: ذهن آویز.
- پاینده، حسین (۱۳۸۲). *گفتمان نقد (مقالاتی در نقد ادبی)*. تهران: نشر روزنگار.
- پاینده، حسین (۱۳۸۵ الف). *نقد ادبی و دموکراسی*. تهران: نیلوفر.
- پاینده، حسین (۱۳۸۵ ب). *شیوه‌های جدید نقد ادبی: مطالعات فرهنگی. نامه فرهنگستان، فرهنگستان زبان و ادب فارسی*. ۸(۳)، ۴۱-۵۸.
- پوینده، محمد (۱۳۹۲). *درآمدی بر جامعه‌شناسی ادبیات*. تهران: نقش جهان.
- پویان، مجید (۱۳۸۸). *بررسی جایگاه نظامیان در داستان‌های کوتاه سیمین دانشور. کاوش‌نامه*. ۱۰(۱۸)، ۷۱-۹۶.
- خانی جزئی، جمال (۱۳۸۸). *تأثیر متقابل فرهنگ و فناوری*. تهران: پازنگ خودرو.
- دانشور، سیمین (۱۳۸۰ الف). *ساریان سرگردان*. تهران: خوارزمی.
- دانشور، سیمین (۱۳۸۰ ب). *سووشون*. تهران: خوارزمی.
- دانشور، سیمین (۱۳۸۰). *جزیره سرگردانی*. تهران: خوارزمی.
- دانشور، سیمین (۱۳۸۰). *به کی سلام کنم؟*. تهران: خوارزمی.
- دانشور، سیمین (۱۳۸۱). *شهری چون بهشت*. تهران: خوارزمی.
- ذکاوت، مسیح (۱۳۹۱). *تبیین چالش‌ها و ظرفیت‌های رابطه نقد و نظریه ادبی و ادبیات تطبیقی. پژوهش‌های زبان و ادبیات تطبیقی*. ۳(۴)، ۱۰۳-۱۱۹.
- ذکرگو، امیر و همکاران (۱۳۸۲). *سیر هنر در تاریخ*. تهران: مدرسه.
- روشندل اربطامی، طاهر، صابر، منوچهر (۱۳۹۱). *ارتباط میان فرهنگ و فناوری اطلاعات و آسیب‌های فرهنگی اینترنت. مطالعات میان‌رشته‌ای در رسانه و فرهنگ*. ۲(۲)، ۱۰۹-۱۲۸.

- ژنت، ژرار (۱۳۹۱). آرایه‌ها (ترجمه آذین حسین زاده). تهران: قطره.
- ساداتی، سید شهاب‌الدین؛ سقازاده، بهاره (۱۳۸۷). شهری چون بهشت، از نگاهی دیگر (نقد و بررسی «شهری چون بهشت» سیمین دانشور از دیدگاه نقد فرمالیستی). کتاب ماه ادبیات. ۱۳۱، ۶۶-۷۱.
- سرشار، محمدرضا (۱۳۸۱). مذهب و انقلاب در جزیره سرگردانی و ساریان سرگردان. مجله ادبیات داستانی. ۶۲، ۳۲-۴۱.
- سلیمانی، بلقیس (۱۳۸۶). بازی آخر بانو. تهران: ققنوس.
- سلیمانی، بلقیس (۱۳۸۷). خاله بازی. تهران: ققنوس.
- سلیمانی، بلقیس (۱۳۸۸). به هادس خوش آمدید. تهران: چشمه.
- سلیمانی، بلقیس (۱۳۸۹). پسری که مرا دوست داشت. تهران: ققنوس.
- سلیمانی، بلقیس (۱۳۹۰ الف). روز خرگوش. تهران: چشمه.
- سلیمانی، بلقیس (۱۳۹۰ ب). بازی عروس و داماد. تهران: چشمه.
- سلیمانی، بلقیس (۱۳۹۲). سگ سالی. تهران: چشمه.
- شهنی، بهزاد (۱۳۹۱). بسیار نزدیک، این چنین دور. گلستانه. ۱۱ (۱۲۳). ۲۷-۳۰.
- صدری‌نیا، باقر، خلیل هومن، ابراهیم (۱۳۸۹). بررسی سیر تحول شیوه‌های روایت و زاویه دید در داستان‌های کوتاه سیمین دانشور. شعرپژوهی. ۱۷۹-۲۰۰.
- طاوسی، ابوالفضل (۱۳۹۰). کارگاه نگارگری. تهران: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران.
- فرامرز قراملکی، احد (۱۳۸۳). اصول و فنون پژوهش در گستره دین پژوهی. قم: مرکز مدیریت حوزه علمیه قم.
- قبادی، حسینعلی، آقاگل زاده، فردوس، دسپ، سید علی (۱۳۸۸). تحلیل گفتمان غالب در رمان سووشون سیمین دانشور. نقد ادبی. ۲ (۶)، ۱۴۹-۱۸۳.
- کوندرا، میلان (۱۳۸۲). هویت (ترجمه پرویز همایون پور). تهران: قطره.
- کهدویی، محمدکاظم؛ شیروانی، مرضیه (۱۳۸۸). شخصیت پردازی قهرمان زن در رمان‌های شوهر آهو خانم و سووشون. نامه پارسی. ۴۸ و ۴۹، ۷۱-۸۶.
- گرویس، بوریس (۱۳۹۱). زیر نگاه خیره نظریه (ترجمه اشکان صالحی). گلستانه. ۱۱ (۳۲۱). ۴۳-۵۰.
- گوشه‌گیر، عزت‌السادات (۱۳۷۴). نقد و بررسی کتاب: نگاهی به جزیره سرگردانی (نوشته سیمین دانشور). ایران‌شناسی. ۷ (۲۸)، ۸۴۴-۸۴۸.
- مهدی پورعمرانی، روح‌الله (۱۳۸۲). نگاهی به مجموعه داستان از پرنده‌های مهاجر بپرس نوشته سیمین دانشور. کلک. ۱۴۴، ۱۷-۲۱.
- نامورمطلق، بهمن (۱۳۸۶ الف). ترامنتیت مطالعه روابط یک متن با دیگر متن‌ها. پژوهشنامه علوم انسانی. ۵۶، ۸۳-۹۸.
- نامورمطلق، بهمن (۱۳۸۶ ب). مطالعه ارجاعات درون‌متنی در مثنوی با رویکرد بینامتنی. پژوهشنامه علوم انسانی. ۵۴، ۴۲۹-۴۴۹.

- Abrams, M.H. (1999). *A glossary of literary terms*. 7th ed., Heinle & Heinle.
- Aldridge, A. O. (1969). *Comparative literature: Matter and method*. Chicag:University of Illinois Press.
- Allen, G. (2001). *Intertextuality*. London: RoutLedge.
- Corbett, M.J. (2008). *Family likeness: Sex, marriage, and incest from Jane Austen to Virginia Wolf*. New York: Cornel UP.
- Guy, J. Ian S. (2011). *The Routledge concise history of nineteenth-century literature*. London: Routledge.
- Merriam Webster's Collegiate Dictionary. (2000). 10thed. Springfield, Massachusetts: Merriam-Webster, Incorporated.
- Ning, W. (2001). *Confronting globalization: Cultural studies versus comparative literature studies?*. Neohelicon, 28(1), 55-66.
- Remak, H. (1971). *Comparative literatur: method & perspective*. Carbondale & Edwards ville: Southern Illinois UP.
- Totosy, Z. S. (1998). *Comparative literature: Theory, method, application*. Amsterdam Atlanta, G. A.: Rodopi.
- Totosy, Z. S. (2003), From Comparative Literature Today Toward Comparative Cultural Studies. In Z.S. Totosy (Ed.), *Comparative Literature and Comparative Studies*, (235-267). West Lafayette, Indiana: Purdue University Press.

A Comparative-Interdisciplinary Study of the Production and Publication of Works of Fiction by Simin Daneshvar and Belgheis Soleimani on the Basis of the Theory of Paratextuality

Fereshteh Rostami¹

Received Date: 02/28/2015

Accepted Date: 07/27/2015

Abstract

Interdisciplinary studies confirm the fact that different branches of the humanities are closely connected with each other and increase each others' efficiency. Since comparative interdisciplinary studies also include fields that are not purely literary, such as printing and publishing industries, the present study aims to analyze how cultural products achieve a better marketing through designing processes. Paratextuality, from Genette's point of view, is the theoretical basis of this study, and peritexts and epitexts in the novels of Daneshvar and Soleimani are analyzed here. First, we define "comparative interdisciplinary study" and then discuss the peritexts and the epitexts in their novels. This is a library-based research; however, data is also collected through interviews with the publishers of their novels, Kharazmi, Ghoghnoos and Cheshmeh publications. It is a descriptive-analytical study and its findings show that there are some features in the appearance of books that motivate the customers to buy them. During years, because of cultural structures, advertising strategies and critical reviews, these features have changed. However, this study shows that the scope of the changes in the novels of Soleimani is vaster; in other words, by changing such features, publishers have been able to create a better marketing for Soleimani, even though he is less known than Daneshvar.

Keywords: Interdisciplinary-comparative-paratextuality, Genette, Daneshvar, Soleimani.

Interdisciplinary
Studies in the Humanities

11

Abstract

---

1. Instructor, University of Applied Sciences, Arak. rostami910@yahoo.com

Bibliography

- Abrams, M.H. (1999). *A Glossary of Literary Terms*. 7th ed., Heinle & Heinle.
- Ahmadi, B. (1382 [2003 A.D]). *Saxtar va ta'vil-e matn*. Tehrān: Našr-e Markez.
- Akbari Nuri, R. (1393 [2014 A.D]). Tafakor-e enteqādi beh masābeh-e raveš-i 'ām barāye Pažuheš hā-ye miyān rešteh-ie 'olum-e ensāni. *Motāle'at-e miyān rešteh-i dar 'olum-e ensāni*, 6(3), 1-21.
- Aldridge, A. O. (1969). *Comparative Literature :Matter and Method*. Chicag:University of Illinois Press.
- Allen, G.(2001). *Intertextuality*. London: Routledge.
- Anuširvāni, 'A. R. (1389a [2010 A.D]). Āghaz-e adabiyāt-e tatbiqi dar farhangestān-e zabān va adab-e fārsi. *Vižeh nāmeḥ-ye adabiyāt-e tatbiqi-e farhangestān-e zābān va adab-e fārsi*, 1(1), 3-5.
- Anuširvāni, 'A. R. (1389b [2010 A.D]). Zarurat-e adabiyāt-e tatbiqi dar Irān. *Vižeh nāmeḥ-ye adabiyāt-e tatbiqi-e farhangestān-e zābān va adab-e fārsi*, 1(1), 6-38.
- Anzābi Nežād, R., & Ranjbar, E. (1385 [2006 A.D]). Simin Dānešvar az Ātaš-e xāmuš tā Savušun va asarpaziri az Āl-e Ahmad. *'Olum-e ejtemā'i va ensāni-e Dānešgah-e Širāz* (vižeh nāmeḥ-ye zabān va adabiyāt-e fārsi), 25(3), 45-56.
- Berne, E. (1390 [2011 A.D]). *Baži hā: ravānšenāsi-e ravābet-e ensāni*. (Persian translation of Games people play: the psychology of human relationships), translated by: Fasih, E. Tehrān: Zehn Āviz.
- Corbett, M.J. (2008). *Family Likeness: sex, marriage, and incest from Jane Austen to Virginia Wolf*. New York: Cornell UP.
- Dānešvar, S. (1380 [2001 A.D]). *Beh Ki salam konam?*. Tehrān: Xārazmi.
- Dānešvar, S. (1380 [2001 A.D]). *Jazireh-ye sargardāni*. Tehrān: Xārazmi.
- Dānešvar, S. (1380a [2001 A.D]). *Sārbān-e sargardān*. Tehrān: Xārazmi.
- Dānešvar, S. (1380b [2001 A.D]). *Savušun*. Tehrān: Xārazmi.
- Dānešvar, S. (1381 [2002 A.D]). *Šabri čun bebešt*. Tehrān: Xārazmi.
- Ebrāhimi, M. (1393 [2014 A.D]). Barresi-e zarurat hā-ye motāle'at-e miyān rešteh-i dar huzeh-ye 'olum-e ensāni. *Motāle'at-e Miyan Rešteh-i dar 'Olum-e Ensāni*, 6(2), 19-32.
- Farāmarz Qarāmaleki, A. (1383 [2004 A.D]). *Osul va fonun-e pažuheš dar gostareh-ye din pažuhi*. Qom: Markaz-e Modiriyat-e Huzeh-ye 'Elmiyeh-ye Qom.
- Genette, G. (1391 [2012 A.D]). *Ārayeh hā*. (Persian translation of Figures), translated by: Hoseyn Zādeh, Ā. Tehrān: Qatreh.
- Groys, B. (1391 [2012 A.D]). Zir-e negāh-e xireh-ye nazariyeh, translated by: Sālehi, A. *Golestāneh*, 123, 43-50.
- Gušeh Gir, 'E. (1374 [1995 A.D]). Negāhi beh jazireh-ye sargardāni. *Irānšenāsi*, 7, 844-848.
- Guy, J. Ian S. (2011). *The Routledge Concise History of Nineteenth – Century Literature*. London: Routledge.

- Kohduyi, M. K., & Širvāni, M. (1388 [2009 A.D]). Šaxsiyat pardāzi-e qahremān-e zan dar romān hā-ye “šuhar-e Āhu xānom” va “suvašun”. *Nāmeb-ye pārsi*, 49, 71-86.
- Kundera, M. (1382 [2003 A.D]). *Huiyat*. (Persian translation of L'identitea.), translated by: Homāyun Pur, P. Tehrān: Našr-e Qatreh.
- Mahdi Pur ‘Omrāni, R. (1382 [2003 A.D]). Negāhi beh majmu'eh dāstān-e az parandeh hā-ye mohājer bepons nevešteb-ye Simin Dānešvar. *Kelk*, 144, 17-21.
- Merriam Webster's Collegiate Dictionary. (2000). 10th ed. Springfield, Massachusetts: Merriam-Webster, Incorporated.
- Nāmvar Motlaq, B. (1386a [2007 A.D]). Tarāmatniyat: motāle'eh-ye ravābet-e yek matn bā digar matn hā. *'Olum-e ensāni*, 56, 83-98.
- Nāmvar Motlaq, B. (1386b [2007 A.D]). Motāle'eh-ye erjā'āt-e darun matni dar masnavi bā ruykard-e beynāmatni. *'Olum-e ensāni*, 54, 429-449.
- Ning, W.(2001). *Confronting Globalization:Cultural Studies Versus Comparative Literature Studies?*. Neohelicon, 28(1), 55-66.
- Pāyandeh, H. (1382 [2003 A.D]). *Goftmān-e naqd* (maqālāti dar naqd-e adabi. Tehrān: Našr-e Ruzegār.
- Pāyandeh, H. (1385a [2006 A.D]). *Naqd-e adabi va demukrāsi*. Tehrān: Našr-e Nilufar.
- Pāyandeh, H. (1385b [2006 A.D]). Šiveh hā-ye jadid-e naqd-e adabi: motāle'āt-e farhangi. *Nāmeb-ye farhangastān*, 8(3), 41-58.
- Puyān, M. (1388 [2009 A.D]). Barresi-e jāygāh-e nezāmiyān dar dāstān hā-ye kutāh-e Simin Dānešvar. *Kāvoš Nāmeb*, 10(18), 71-96.
- Puyandeh, M. (1392 [2013 A.D]). *Daramadi bar jame'eh šenāsi-e adabiyāt*. Tehrān: Naqš-e Jahān.
- Qobādi, H., & Āqāgol Zādeh, F., & Desp, S. 'A. (1388 [2009 A.D]). Tahlil-e goftmān-e ghāleb dar romān-e suvašun-e Simin Dānešvar. *Naqd-e adabi*, 6, 149-183.
- Remak, H. (1971). *Comparative Literatur:Method&Perspective*. Carbondale &Edwardsville :Southern Illinois UP.
- Rušandel Arbetāmi, T., & Sāber, M. (1391 [2012 A.D]). Ertebāt-e miyān-e farhang va fanāvāri-e etelā'āt va āsib hā-ye farhangi-e internet. *Motāle'āt-e Miyān Rešteh-i dar Resāneh va Farhang*, 2(2), 109-128.
- Sādāti, S. Š., & Saqā Zādeh, B. (1387 [2008 A.D]). Šahri čun behešt, az negāhi digar (naqd va Barresi “Šahri čun behešt”-e Simin Dānešvar az didgāh-e naqd-e formālisti). *Ketāb-e Mab-e Adabiyāt*, 127, 66-71.
- Sadri Niyā, B., & Xalil Human, E. (1389 [2010 A.D]). *Barresi-e seyr-e tabavol-e šiveh hā-ye revāyat va zāvieb-ye did dar dāstān hā-ye kutāb-e Simin Dānešvar*. Še'r Pažuhi, 179-200.
- Šahani, B. (1391 [2012 A.D]). Besyār nazdik, in čenin dur. *Golestāneh*. 123, 27-30.
- Saršār, M. R. (1381 [2002 A.D]). Mazhab va enqelāb dar jazireh-ye sargardāni va sārbān-e sargardān. *Adabiyāt-e Dāstāni*, 62, 35-41.
- Soleymāni, B. (1386 [2007 A.D]). *Bāzi-e axar-e Bānu*. Tehrān: Qoqnu.

